

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ν. Β. ΚΟΣΜΑ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ

(ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΙΒ' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ»)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1972

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

1. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΤΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: γρήγορα > ἀγλήγορα, κόλλα > ἀκόλλα, κολλῶ > ἀκουλῶ, ρημάζω > ἀρομάζου, λιμπίζομαι > ἀλ'βίζουμι, φυλλάδα > ἀφ'λλάδα, λυποῦμαι > ἀλυποῦμι.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δύο τελικὰ σύμφωνα: ἀλέτρι > ἀλέτρι > ἀλέτρι.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: Ἀναστάσιος > Ἀναστάσης > Ναστάης, Ἀναστασία > Ναστασιά, Ἀπόστολος > Αποστόλης > Πουστόλ'ς, Ἀθανάσιος > Ἀθανάσης > Θανάης, ἀπόμεινα > πόμ'να, ἀναγκάζω > νιγάζου, ἀνακατώνω > νικατώνου, ἀνεβαίνω > νιβαίνου, ἀπόψι > πόψι.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: ὄνειρεύομαι > νειρεύουμι.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: ὑποκάμισο > π'κάμ'σου.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδά δὲν ἔχει γραφῆ τίποτα. Ἐτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ ποὺ ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεῖα τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολὺ ὁ καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκης, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαΐδη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.α., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.α., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.α., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.α., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικὸ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὀ ς τ ὀ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρουπή, ἀδρέπουμι, ἐγγονή>ἀγρονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, ὄστρακο-ὄστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὀ ς τ ὀ ο (ου): ἐχθρός>ὄχτρος>οὄχτρος, ἔμπνο>ὄβιου>οὐβιάζου.

4. Κάφωση τῶν ἀτόνων ε σὲ i καὶ ο σὲ u

Ὁ γενικὸς αὐτὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σὲ i: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σὲ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίξ'τι, ἔπαιξα>ἐπιξα, ζαλίζομαι>ζαλίζουμι, ζαλίξεσαι>ζαλίξισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σὲ ου: βλέπω>γλέπου, ἄνθρωπος>ἄνθρουπος, ὁ λόγος>οὄ λόγους, τὸ παιδί>τοὸ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων i καὶ ου

Ὁ σχετικὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ στὸ Λαγκαδιανὸ ἰδίωμα. Μόνο ποὺ τὸ τελικὸ i προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *z̄, r̄, z̄, l̄, v̄*, κι ἔτσι μετὰ τὴν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή i³: δουσέκι>δουσέκ, βαρδάκι>βαρδάκ, ξιλίκι>ξ'λίκ, οὐτξάκι>οὐτξάκ', φουρκάλι>φουρκάλ', ἀζάλη>ἀζάλ', καμίνι>καμί'ν, ἀλατισμένη>ἀλατ-σμέ'ν, φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινο>κόκκ'νον, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή ου: τσουκάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χουνέρι>χ'νέ'ρ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σου, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβᾶς>g'βᾶς, γράφουν>γγράφ'ν, παίζουν>παίξ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων i καὶ u

α) Ἀποβολή νόθου i⁴: ἐφημερίδα>ίφημιρίδα>ῥημιρίδα, θάρσα>θάρ-σα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Γσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἑπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἰδίου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἄ. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων i καὶ u ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραία>καλονγριά>καλονγριά, ἀποκρέα>ἀποκκριὰ>ἀποκκρά, κοπρέα>κοπκριὰ>κοπκρά, μακρέα>μακκριὰ>μακκρά.*

β) Ἄποβολή νόθου υ²: *Ἰολυμπία>Οὐλυμπία>Λυμπία, δλογυρνάει>οὐλογυρουρνάει>λουγιουρνάει, ἀλωνόπετρα>ἀλωννόπιτρα>ἀλ'νόπιτρα.*

7. Ἐφομοίωση

Πρὸς τὸ α³: *πανηγύρι>παναῦρ', ἀνεμοζάλη>ἀναμουζάλ'.*

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ ου: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μου ἀναπτύσσεται ου, ὅταν ἢ προηγούμενη λέξη λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου> οὐ πατέραζ μου> οὐ πατέραζ μ', οὐ πατέραζ 'ουμ, ὁ ἄντρας μου> οὐ ἄντραζ μου> οὐ ἄντραζ μ', οὐ ἄντραζ 'ουμ, ὁ γιός μου> οὐ γιόζ μου> οὐ γιόζ μ', οὐ γιόζ 'ουμ, ὁ λιμός μου> οὐ λιμόζ μου> οὐ λιμόζ μ', οὐ λιμόζ 'ουμ.*

9. Ἄλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τὶς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

α)ε⁵: *χαντάκι>χιδέκ'.*

α)ι⁶: *ἀφαλός>νιφαλός, χαντάκι>χιδέκ'.*

α)ου⁷: *παξιμάδι>πουξιμάδ', παπάρα>πουπάρα.*

ε)ου: *τεμπέλης>τουβέλ'ς, τεμπελχανάς>τουβιλχανάς, τεμπελιάζω>τουβιλιάζου.*

η)ου⁸: *ζήλεια>ζούλεια, τσαντήρι>τσαδούρ'.*

ο)ε⁹: *κατώφλι>κατέφλ'.*

«Ἀθηνά», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη συμφώνων

Ἀνάπτυξη ν: Ἀπὸ συνεκφορά μὲ προηγούμενο τελικὸ ν¹: ἥλιος>νήλιος, ἴσκιος>νίσκιος, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἰσιώματα>νισκιώματα, ὕπνος>νύπνος, οὐρά>νουρά

2. Ἀλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικά καθὼς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμιρα, σὶ λέγω>σὶ λέον, ἐσένα>ἰσένα, ἡ μέση της>ἡ μέσῃτης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιὰ>πατ'μαδά, Τάσιος>Τάδους, ζιβγάρι>ζιβγάρ', ζιβζέκης>ζιβζέκ'ς, ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξους, ξιφτίζω>ξιφτίζου, ψές>ψές, ψέματα>ψέματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ: Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσοῦζικα>'οδρσοῦσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καραφιλιά, γαρίφαλα>καραφίλια.

γ>ν: φεύγω>φεύνου.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ἰδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ἰδικές>θ'κιές.

θ>δ: Στὸ μόριο θά: θά>δά.

θ>τ: ἤρθαν>ἤρταν, ἤρθαμε>ἤρταμι.

κ>γ: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἀκίς>ἀγίδα, κουβᾶς>γ'βᾶς, κουβαλῶ>γ'βανῶ.

λ>ν: κουβαλῶ>γ'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικά πρὶν ἀπὸ τὸ ε σὰν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σὰν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέον, κλαίω>κλαίου, λές>λές, κανένας>καῆνας, τρανές>τρανές, φωνές>φονές, γυναίκα>γ'νέκα, ἀνέβηκα>'νέφ'κα.

1. N. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 23.

2. A. A. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 27. N. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.ἀ., σ. 17.

3. N. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. N. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

5. N. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: ἐφημερίδα>φημιρίδα>θημιρίδα.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ και γκ>g¹: ἀγγεῖο>ἀγειό, ἀναγκάζω>νιγάζου.

β) μπ>b²: μπόρα>βόρα, ἀμπέλι>ἀβέλ'.

γ) ντ>d³: δέντρο>δέδρον, ἄντρας>ἄδρας.

δ) βλ>γλ⁴: βλέπω>γλέπου, σουβλί>σουγλί, σουβλισμένα>σουγλισμένα, βλέφαρο>γλέφαρον>γλέφαρον.

ε) κτ>χτ. Τό σύμπλεγμα κτ πού προήλθε ἀπό τήν ἀποβολή ἐνδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σέ χτ: κοιτάζω>κ'τάζου>χτάζου.

στ) σ ἤχηρό>ζ⁵. Τό σ ἐπηρεάζεται ἤχητικά ἀπό τό γειτονικό ἤχηρό: συμπέθερος—συμπεθέρα>ζβέθιρους—ζβιθέρα.

3. Μετάθεση συμφώνων

Ἡ μετάθεση στό ιδίωμα τοῦ Λαγκαδά περιορίζεται μόνο στό σύμφωνο ρ⁶: κίτρνος>κίτιρνος, κιτρινάδα>κιτιρνάδα (ἴκτερος), πριόνι>πιργιόν', δρεπάνι>διρπάν', στέρω>στρέγων.

4. Ἀνομοίωση συμφώνων

α) Ἀνομοιωτική ἀλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: περιστέρια>πιλιστέρια, Γρηγόρης>Γληγόρ'ς, γρήγορα>ἀγλήγουρα.

β) Ἀνομοιωτική ἀποβολή συμφώνου

Τό σ και τó ζ στις καταλήξεις -σης και -zeis ἀποβάλλονται ἀνομοιωτικά⁸: νά ζήσης>νά ξήης, νά δργώσης>νά γουργώης, νά φεματίσης>νά ψιματίης, νά πουλήσης>νά πουλήης, φωνάζεις>φοννάεις, διαβάzeis>διαβάεις, σφάζεις>σφάεις.

γ) Ἀνομοιωτική ἀποβολή συλλαβῆς⁹: συνεννοῶμαι>σοννονοῦμι>σοννοῦμι, συνονόματος>σ'νόματος, κοιμούσαстан>κ'μούσταν, ἦσαстан>ἦσταν.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τό ιδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 50.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τό γλωσσικό ιδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το $\delta\gamma$

Στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: γουρσοῦζης > οὔρσοῦ'ης, γουρσοῦξικα > οὔρσοῦ'κα, γιλέκο > ἰλέκ', γυρεῦω > ἰρεῦου.

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα²: Χριστούγεννα > Χριστού'йна, ἀνώγι > ἀνώι, κατώγι > κατώι, μαγειρεῦω > μαγειρεῦου, παηγύρι > παναγ'ύρι > παναῦρ', πηγαίνω > πααίνου.

β) Το $\delta\tau$

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* καὶ *ου* τὸ *τ* βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: ζαλίστηκα > ζαλίστ'κα > ζαλίσ'κα, νηστικός > νηστ'κός > νησ'κός, ἀντρουπιάστηκα > ἀδρουπιάστ'κα > ἀδρουπιάσ'κα, μαζώχτηκα > μαζώχτ'κα > μαζώχ'κα, δάχτυλο > δάχτ'λου > δάχ'λου, δαχτυλίδι > δαχτ'λίδ' > δαχ'λίδ', πέφτον > πέφτ'ν > πέφ'ν.

Τὸ *τ* ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας αὐτός⁴: αὐτ'νοῦ > αὐ'νοῦ, αὐτ'νοὶ > αὐ'νοὶ, αὐτ'νοὺς > αὐ'νοὺς, αὐτ'νῶν > αὐ'νῶν.

γ) Το $\delta\chi$

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα⁵: ἀστόχησα > στόη'σα, ξαστόχησα > ξιστό'ησα.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: οὐ γιὰ τὸ ἀρσενικό, ἢ γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ τοῦ γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἀρσενικό ἄρθρο *αι*⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἴδιου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἴδιου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.α., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἀρσενικό ἄρθρο *ι* στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἄρσενικῶν ὀνομάτων σὲ -αῖοι παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ -οί, π.χ. οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισουκλιαραῖοι—οἱ μισουκλιαροί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιακοί.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῆ¹, π.χ. τσακίσαι τοῦ χιρούλλ' ἀπ' τὴ στάμνα, ἀντὶ τῆς στάμνας, τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ', ἀντὶ τοῦ γαΐδουριοῦ, τοῦ νιρὸ ἀπ' τῆ βρογχῆ, ἀντὶ τῆς βροχῆς, τὰ ροῦχα ἀπ' τὰ πιδιά, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἄρσενικά

	Σὲ -ός		Σὲ -ος		Σὲ -ος	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ὄν.	οὐ	ἀδιρφός	οὐ	κουβάρους	οὐ	ἄνθρουπους
Αἰτ.	τοὺν	ἀδιρφό	τοὺν	κουβάρου	τοὺν	ἄνθρουπου

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄν.	οἱ	ἀδιρφοί	οἱ	κουβαροί	οἱ	ἄνθρῶπ'
Αἰτ.	τ'ς	ἀδιρφοί	τ'ς	κουβαροί	τ'ς	ἄνθρῶπ'

Σὲ -ῆς

Σὲ -ῆς

Σὲ -ῆς

	Σὲ -ῆς		Σὲ -ῆς		Σὲ -ῆς	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ὄν.	οὐ	μαῖταπτσῆς	οὐ	βακάλ'ς	οὐ	νοικοκυρό'ς
Αἰτ.	τ'	μαῖταπτσῆ	τ'	βακάλ'	τ'	νοικοκυρό'

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄν.	οἱ	μαῖταπτσῆδισ	οἱ	βακάλ'δισ	οἱ	νοικοκυροί
Αἰτ.	τ'ς	μαῖταπτσῆδισ	τ'ς	βακάλ'δισ	τ'ς	νοικοκυροί

Σὲ -άς

Σὲ -ές

	Σὲ -άς		Σὲ -ές	
			Ἐνικός ἀριθμὸς	
Ὄν.	οὐ	βασιλιάς	οὐ	βαχτσές
Αἰτ.	τοῦ	βασιλιά	τ'	βαχτσέ

1956, Α. Ι. Θ α β ρ η, Ἡ προέλευση τοῦ ἄρσενικοῦ ἄρθρου *i* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.έ. Ν. Π. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, ἔ.ά., σ. 60. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ά., σ. 50, Δ. Ε. Τομπαιδῆ, ἔ.ά., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ά., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτσέδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτσέδεις

Θηλυκά

	Σὲ -ά		Σὲ -α		Σὲ -α	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	ἡ	χαρά	ἡ	γιούφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρά	τ'	γιούφτσα	δ'	πέρδικα
			Πληθυντικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	οἱ	χαρὲς	οἱ	γιούφτσεις	οἱ	πέρδικεις
Αἰτ.	τ'ς	χαρὲς	τ'ς	γιούφτσεις	τ'ς	πέρδικεις

	Σὲ -ῆ		Σὲ -ῆ	
			Ἐνικός ἀριθμὸς	
Ὅν.	ἡ	βρουχή	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βρουχή	δ'	ράχ'
			Πληθυντικός ἀριθμὸς	
Ὅν.	οἱ	βρουχῆς	οἱ	ράχεις
Αἰτ.	τ'ς	βρουχῆς	τ'ς	ράχεις

Οὐδέτερα

	Σὲ -ί		Σὲ -ι		Σὲ -ό	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	τοῦ	πιδί	τοῦ	τραπέζ'	τοῦ	αὐγὸ
Αἰτ.	τοῦ	πιδί	τοῦ	τραπέζ'	τοῦ	αὐγὸ
			Πληθυντικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὐγά
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὐγά
	Σὲ -ο		Σὲ -ο			
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ὅν.	τοῦ	μήλου	τοῦ	ἄλουγου		
Αἰτ.	τοῦ	μήλου	τοῦ	ἄλουγου		

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.
Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίός, ἢ παχιά, τοῦ παχίο.
Σὲ -ος: οὐ ἀσ'μένιους, ἢ ἀσ'μένια, τοῦ ἀσ'μένιου· οὐ φρόνιμους, ἢ φρόνιμ', τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικὰ

ἕνας	μιά	ένα
ἕναν	μιά	ένα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξι, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατικὴ ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικὰ εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονοῦ, τρία χρονοῦ, τέσσιρα χρονοῦ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο β' πρόσωπο

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

ἐγὼ	σὺ
μ', ἰμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἰμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἰμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μᾶς	σᾶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε.

β) Κτητικῆς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κὴ μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κὴ σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κὴ τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικῆς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοῦ	αὐτ'νής	αὐ'νοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτ'νῶν	αὐτ'νῶν	αὐ'νῶν
αὐ'νοῦς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνων	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κείνα
'κ'νῶν	'κ'νῶν	'κ'νῶν
'κ'νοῦς	'κείνις	'κείνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιον
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιον
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἐρωτηματικῆς

T'νοῦς. Ἡ γενική τοῦ ἀρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς*: *τίνος* > *τίνους* > *τ'νοῦς*.

T'νής. Ἡ γενική τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπους—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασία τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιός — πχιὰ — πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας καμνιά, ὄλνοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ..

στ) Ἀναφορικῆς

“Ὅσοι. Ἦ κατάληξη τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀνω-
νομία *ὄσοι*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ἐπάρχει ἡ συλλαβική, ἡ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ *ε* (*ἐπιζα, ἔγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα, ἦφιρα, ἦλιγα*).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποῦ εἶναι κοινὰ (*ἦσαν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ *α'* πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου, καθὼς καὶ τὸ *α'* πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλλοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαραλήγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δεύτερος τόνος: *ἐπίζαμι, ἐπιξάμι, ζαλίζουμιστι, ζαλίζουμασταν, ἐκλουθαμι, ἔδοναμι, ἀπλονναμι, χαίρουμιστι, γράφουμιστι*.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ' *θα πααίνου* στοῦ *παζάρ'* ἀντὶ *θα πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικὸς	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔ'εις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχis</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαστι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶστι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρύτονα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ὅριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
<i>παίζου</i>	<i>ἐπιζα</i>	<i>θα παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 113 κ.ε.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.α., σ. 288, Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἔ.α., σ. 33.

παί'εις	ἐπιξίς	θά παί'εις
παίξ'	ἐπιξι	θά παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θά παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξί'τι	θά παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θά παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικός Ἄοριστος

θά παίξον	ἐπιξα
θά παίξ'ς	ἐπιξις
θά παίξ'	ἐπιξι
θά παίζουμι	ἐπιξαμι
θά παίξ'τι	ἐπιξί'τι
θά παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτική

Μετοχή

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος	Γιὰ ὄλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίξ'	παίξι	παίζουδας
ὡς παίξ'	ὡς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ὡς παίξ'ν	ὡς παίξ'ν	

Μέση Παθητική φωνή

Ὀριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας εξακολουθητικός
ζαρίζουμι	ζαρίζουμαν	θά ζαρίζουμι
ζαρίζισι	ζαρίζουσας	θά ζαρίζισι
ζαρίζιτι	ζαρίζουδας	θά ζαρίζιτι
ζαρίζουμισι	ζαρίζουμασταν	θά ζαρίζουμισι
ζαρίζισιτι	ζαρίζουσταν	θά ζαρίζισιτι
ζαρίζουδι	ζαρίζουδας	θά ζαρίζουδι

Μέλλοντας συνοπτικός Ἄοριστος

θά ζαλιστώ	ζαλίσ'κα
θά ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κεις
θά ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κι
θά ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θά ζαλιστήτι	ζαλίσ'κατι
θά ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχή
Ἔνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους ζαλ'σμέν', ζαλ'σμένου
ᾶς ζαλίξιτι	ᾶς ζαλιστεῖ	
ζαλίξιστι	ζαλιστήτι	
ᾶς ζαλίζουδι	ᾶς ζαλιστοῦν	

γ) Περισπώμενα

Παθητικὴ φωνή				
Ἔοριστικὴ				
Ἔνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακολ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θα θ'μοῦμι	θα θ'μηθῶ	θ'μήθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θα θ'μᾶσι	θα θ'μηθεῖς	θ'μήθ'κισ
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θα θ'μᾶτι	θα θ'μηθεῖ	θ'μήθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασταν	θα θ'μούμιστι	θα θ'μηθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούσασταν	θα θ'μᾶστι	θα θ'μηθῆτι	θ'μ'θήκιτι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θα θ'μοῦδι	θα θ'μηθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἔνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μήθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μηθεῖ
θ'μᾶστι	θ'μηθῆτι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μηθοῦν

4. Ἄκλιτα

α) Προθέσεις

δί, γιά, ὡς, μί, χῶρ'ς, δίχως, ἴδαμι, παρὰ, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγλήγουρα, σήμερα, τώρα, πόψι, ἱπρουχτές, πέρσ', ὅστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχύτιρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: θαπέρα, θακεῖ, μακρά, ἀπάν', θαδῶ, θακάτ', θαπάν', τρονύρε, καρδί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτῶ' κι ἔτῶ, ὁμουρφα, καλά, ἀλλιώς, μάξους, ταμάμ, πονγάλια.

Ποσοτικά: κάβουσον, καβόδιτσκου, πουλύ, λίγουν, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσακα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ἄρα), γιά νά, ἄτζβα (ἄραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: μονορή, βρέ, ἔρ.

Θαυμαστικά: ἄ!

Λυπητερά: ἀμάν! οὔβα.

Εὐχή: κέσκι.

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: Σωχός¹ — Σουχινός — Σουχ'νός, Βισόκα² — Βισουκινός — Βισουκ'νός, Ντρουμγκλαβα³ — Ντρουμγκλαβινός — Δρουμγκλαβ'νός, Μπάλτζια⁴ — Βαλτζινός, Καβαλάρι⁵ — Καβαλαρινός — Καβαλαρ'νός, Ἄιβάτ⁶ — Ἄιβατ'νός, Ἀρακλή⁷ — Ἀρακληνός, Λαϊνάς⁸ — Λαϊνιώτ'ς, Χρυσανγή⁹ — Χρυσανγιώτ'ς.

β) -σύνη: γερός — γιρουσέν', καλός — καλουσέν'.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καί -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπό οὐσιαστικά: οὔδας—οὔδοῦδ', βαρδάκι — βαρδακούδ', χ'λιάρι — χ'λιαρούδ', πηρόνι — πηρονονούδ', τσ'κάλι — τσ'καλούδ', τσιρόνι — τσιρονονούδ', γουτζιάρι — γουτζιαρούδ', γριβάδι — γριβαδοῦδ', πιρκί — πιρκοῦδ', πιδί — πιδοῦδ', σπίτι — σπιτοῦδ'.

β) -οῦδα: λάτκα — λατκοῦδα, σφύεκα — σφυρκοῦδα, ψυχή — ψυχοῦδα,

1. Σωχός, κομόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρουμγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

6. Ἄιβάτ, τώρα Λιτή, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Ἀρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

8. Λαϊνάς, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

10. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τό γλωσσικό ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτούδα*, *δριθα* — *οὔριθουδα*, *κόχη* — *κουχούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιουπίτσα*, *Ἀγλαΐα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἐλένη* — *Λωίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Παράγωγα ἐπίθετα

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήνα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθουκλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνομικός*, *γνώση* — *γνουσικός*, *νηστεία* — *νηστικός*, *πάστρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματικός*.

Παράγωγα ρήματα

Ἀπὸ οὐσιαστικά

α) σὲ *-ιάζου*: *βαβάκ'* — *βαβακιάζου*.

β) σὲ *-ίζου*: *ἀράδα* — *ἀραδίζου*, *βίγλα* — *βιγλίζου*.

6. Σύνθεση

Προσδιοριστικά σύνθετα

α) Οὐσιαστικά μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικό: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπ'τα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασουκιφτέδεις*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κουλουκ'θόπ'τα*, *άλων* — *πέτρα* > *ἀλνόπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιροννόπ'τα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμουζάλ'*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλαδονκόπους*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλονκόπους*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρομάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριουχτάζου*, *Χριστοῦinna*, *προουτούinna*, *πολυχροουνημένους*, *χρυσουκέντητους*, *ῥογιουρνάου* (ἄλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *θαπάν'*, *θακάτ'*, *θαδῶ*, *θακεῖ*, *θαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεση:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδένουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συνδιμένους*.

πρό: *προουσάναμα*, *προουλαβαίνου*, *προουφαίνου*, *προουσκαλῶ*, *προουκάμνου*.

ξι: *ξικόπ'κα* (ξέκοπα), *ξίπαϊάζου* (κρυώνω πολύ), *ξίπουπρίσκα* (ξεπρίστηκε),

ξίπατῶθ'κα (καταστράφηκα τέλεια), *ξαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται),

ξίμαδαλώνου (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξίγυρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά),

ξιστόησα (ξέχασα), *ξίπουσταινου* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουβῶθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρίζου*, *κατασπαράζου*, *κατακόπ'κα*, *καταστράφ'κα*, *καταχέσκα*, *κατατροπήθ'κα*, *καταπλακῶθ'κα*.

παρά: παραμανρομάτσα (παραμανρομάτα), παραδέρονου, παραχόνου, παραπαίρονου, παρακάνου, παραπρότ'.
περί: περιπλεγμέν'.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικές ιδιορρυθμίες του ιδιώματος του Λαγκαδά είναι πολύ λίγες. Σημειώνω τις κυριότερες.

1. Χρησιμοποιεί το θηλυκό τύπο της προσωπικής αντωνυμίας, αντί του αρσενικού στη γενική¹: π.χ. *τον είδα κι τ'ς τουπα, τον βρήκα κι τ'ς τ'δουσα*.

2. Στη θέση της αρχαίας δοτικής για την έκφραση του έμμεσου αντικειμένου επικράτησε η αιτιατική²: *τον ψιμάτ'σα, τον είπα, μί δίν'ς*.

3. Τα ρήματα που στην κοινή νεολληνική συντάσσονται με τη γενική της προσωπικής αντωνυμίας έδω συντάσσονται με την αιτιατική³: *σι λέου* (άντι σου λέγω), *σι δίνου* (άντι σου δίνω), *σι κάνου* (άντι σου κάνω), *σι είπα* (άντι σου είπα), *σι σμίλω* (άντι σου όμιλω).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

άγέλ' ή, άγέλη, άρχ. άγέλη· *σύρ'*
του μαλάκ' σ'ν *άγέλ'*.
άγιάρ' του, έλεγχος με αντιπαροβολή· τουρκ. *ayar*.
άγειό του, άρχ. άγγειον· *φέρει μι τ' άγειό*.
άγίδα ή, άρχ. άκίς· *μι βήκι μι ά-γίδα* στον *δάχ'λου*.
άγλησιά ή, εκκλησία· *πάει σ'ν άγλησιά*.
άγοσν ή ή, έγγονή· *δά παάνου σ'ν άγοσν ή μ'*.

άγριδά ή, το δοκάρι, πάτερο της στέγης· *δά σι κριμάσου άπ' ν' άγριδά*.
άγλήγορα, έπίρρ., γρήγορα.
άγρα, άγουρα· *άγρα είνι τά σταφύλια σας*.
άγριάδα ή, είδος χόρτου.
άγρίδα ή, το άγουρο σταφύλι.
άγριουχτάζου, άγριοκοιτάζω.
άγροικώ, τον *άγροίκησα*.
άγύριφτους, άγύρευτος· *στον άγύριφτου να πάς*.
άγύρε'στους, άγύριστος· *άγύρε'*

1. Ν. Π. Άνδριώτη, Το γλωσσικό ιδίωμα της παλιάς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 145.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, Το γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

- στον κιφάλ' ἔχ'.
- ἀ γ ῶ ι τό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον·
τ' ἀγῶϊ ξυπνάει τὸν ἀγουγιάτ'
(παροιμ.).
- ἀ δ ε ι ἄ ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαι-
ρῶ· δὲν ἄδειασα νὰ ἔρτου.
- ἀ δ ρ ὄ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἄδρὸν
εἶνι τοῦ μαλλί.
- ἀ ζ ἄ λ' ἢ, ἀνθρακιά· νὰ πάρον λίγ'
ἄζαλούδα ἀπ' τοῦ οὐτζάκι σ';
- ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄξειυκτος· ἄξιφτου εἶνι
τοῦ τάϊ.
- ἀ κ ὀ λ λ α ἢ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ.
colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, βρε'
πιδί μ'.
- ἀ κ ο υ λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.
- ἀ λ α φ ρ α ἰ ν ο υ, ελαφρύνω· ξαλά-
φρουσι οὐ ἄρρουστους.
- ἀ λ έ τ ι ρ τοῦ, ἀλέτρι.
- ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) μέ ἄλλον τρόπο,
2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἄλλιῶς πᾶς
χαμένους.
- ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ.
ἄλλεως.
- ἀ λ λ ο ἰ θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοίθωρος.
- ἀ λ' β ἰ ζ ο υ μ ι, μοῦ ἀρέσει πολὺ·
ἀλ' βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῆ
παλικαριά του.
- ἀ λ' ν ὀ π ι τ ρ α ἢ, κυλινδρική πέτρα
ποῦ ἀλώνιζαν τῆ σίκαλη καὶ
τὰ κουκιά.
- ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.
- ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυ-
του τοῦ ἔχου τοῦ τάϊ.
- ἀ μ ἄ ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος
γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ.
- ἀ μ α ν έ τ τοῦ, ἐνέχυρο· τουρκ. e-
manet.
- ἀ μ α ν έ ς οὐ, τραγούδι.
- ἀ μ ἰ λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.
- ἀ β ἄ ρ α ἢ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ.
barra.
- ἀ β ἄ ρ' τοῦ, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύον-
ται τὰ δημοτριακά.
- ἀ β έ λ' τοῦ, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.
- ἀ β ο υ δ ῶ, ἐμποδίζω· ἀβουδήθ'κι
κι ἐπισι.
- ἀ ν ἄ θ ι μ α τοῦ, ἀνάθεμα· στ' ἀνά-
θιμα νὰ πᾶς.
- ἀ ν α κ α τ ο υ σ ι ἄ ἢ, ἀνωμαλία, τα-
ραχή· τί ἀνακατουσιές ἔχιτι;
- ἀ ν α μ ο υ ζ ἄ λ' ἢ, ἀνεμοζάλη.
- ἀ ν ἄ π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος·
ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.
- ἀ ν έ μ' ἢ, ἀνέμη ποῦ μαζεύει τὸ νῆ-
μα.
- ἀ ν ἠ μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ.
ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηρίου ἀνήμι-
ρου εἶνι.
- ἀ δ έ τ' τοῦ, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶ-
χουμι ἀδέτ'.
- ἀ δ ρ έ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ.
ἐν-τρέπομαι.
- ἀ δ ρ ο υ π ἠ ἢ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐν-
τροπή.
- Κι ἂν σοῦ φίλησι βρε' κόρη μ'
τί κατάλαβες;
- Δὲν κατάλαβα μούρ' μάννα μ',
ἀδρουπιάσ'κα.
- ἀ ν' φ ὄ ς οὐ, ἀνιψιός, ἀρχ. ἀνεψιός.
- ἀ ν ῶ ἰ τοῦ, ἀνώγι, ὁ ἡμιυπαίθριος
ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου·
ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.
- ἀ ξ ἄ δ ε ρ φ ο ς οὐ, ἐξάδελφος, ἀρχ.
ἐξ-ἀδελφος.
- ἄ ξ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.
- ἀ ο ὗ τ ῶ' τοῦ, καρότο.
- ἀ π α ρ ἄ λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπα-
ράλλαχτος.
- ἀ π ο υ κ ρ ἄ ἢ, ἀποκρία· 'πόφι εἶν'

ἀπουκρές.
 ἀπουλιάννα ἤ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τίς β'νιές καὶ τίς κουπρές τίς
 ρίχνομι ὄξον στὶς ἀπουλιάνις.
 ἀπουλνῶ, ἀπολύω· ἀπουλνῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀπουρρίχνο, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόρρ'ξι ἢ Ρίν-
 κον τοῦ πιδί.
 ἀπουστομμώνου, ἀποστομώνω.
 ἀπουχτιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀπουχτήης
 κείνου ποῦ ἀπουθ'μήης.
 ἀράδα ἤ, σειρά· πιάσου στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζου, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζον τὰ ψουμιά.
 ἀραδίζου, περνῶ συχνὰ ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κερὸ ἔχον
 νὰ δ' ὀγιῶ κὶ δ' ἀραθύ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 Ἀράπ'ς οὐ, Ἀράπης.
 ἀράπ' δουβαρί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 Ἀρβανίτ'ς οὐ, Ἀρβανίτης.
 ἀργαλειὸς οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχαλιά· δόσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξου, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζου, ρημάζω· ν' ἀρμάξουν
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 Ἀρμένους οὐ, Ἀρμένιος.
 ἀρμούρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμυρῖσ-
 του.

ἀρρώχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχτ'σι κανίνας.
 ἀρταίνου, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σήμερα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτύτερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχύτιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κον.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώνουμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκουρτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· ἀστὶ ἀστό'ησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστριχιά ἢ, ὑδρορροή τῆς στέ-
 γης· σουλήνης κρέμονδι σ'νάστρι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποῦ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ'τους, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 αὐτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νὰ, αὐτ'νοί
 εἶνι χουροί.
 ἀφανίζου, ἀφανίζω· ἀφανους ἔγινι.
 ἀφ'κράξουμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροῶμαι· τί ἀφ'κρίεδι
 μουρή;
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοιξον ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἀφταστους οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιὸν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνια
 μας φέτους.
 βαῖζου, γέρνω, ἀρχ. κλίνω· βᾶϊδι
 τοῦ κλονάρ'· ποῦ τὰ κινδῶνια.
 βάλα ἢ, βουβάλα. εἶσι χουαρή σὰν
 τ'ς Κουσιάνκου τ'ς βάλις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἤσωνν βρεῖ βαβίρουν;

β ά ξ ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μὰ β ά ξ '-
 μου κάμν' αὐτός οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί
 γιά βαρδινάρκις μᾶς πέραδης;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα πού παί-
 ζουν τὰ παιδιά· ἄν σὶ κουπανίσου
 μιὰ μ' αὐτό, τοῦ κινάλλ' σ' δά
 γυρῖσ' σὰ βαρτιλιέσκα.
 β α σ ῖ ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στὰ λόγια τ'·
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένου εἶνι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἄν ἄρ-
 πάξου τ' βασταγαριά κί σ' ἄρ-
 χίσου!
 β ά σ ' ἤ, 1) βάση, δὲν ἔχ' β ά σ ' ἤ κο-
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δὲν ἔχου
 β ά σ ' σὶ τί μὶ λιές.
 β ι ό τού, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πούλὸ βιό ἔχ' αὐτός.
 β ί γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ι γ λ ί ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς πού δὲ σὶ βίγλισα.
 β ί δ ρ α ἤ, ὑδρόβιο ζῶο τῆς λίμνης
 μὲ δέρμα γούνινο.
 β ι λ ά ν' τού, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ύ ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κουπέλ' θὰ κάν'ς.
 β ο ύ ἴ ν ο ς οὐ, θεῖος τῆς γυναίκα.
 β ο ύ ἴ τ ῆ ς οὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β ' ν ι ά ἤ, βουνιά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές πού μάλιστα φέτους
 μὶ φτάν' γιά τοῦ καζάνι μ'·
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθ'καν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ύ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ι τού, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ ' ἤ, 1) βράση, βάλ' τοῦ πέτ'-
 του νὰ βράσθ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσθ' εἶχι δῆμιρα.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔπαθι γάγρωα.
 γ α δ ο ύ ρ ' τού, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'·
 γ α ἴ τ ά ν' τού, γαϊτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ ὄλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγεία· οὐλοῦ
 γειά νὰ 'ης.
 γ ι ά, σύνδ., γιά θαρθεῖς, γιά θαρθῶ.
 γ ι α λ ό ς οὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαραή θὰ πᾶμι στοῦ
 γιαλὸ νὰ φαρέφουμι.
 γ ι ά λ ' τ ζ μ α τού, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ ' τού, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak· τοῦ λαγὸ δὲν τὸν βαροῦν
 στοῦ γιατάκ'·
 γ ί ζ β α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τοῦ κιούπ' στ' γίζβα.
 γ ι ν ά τ ' τού, πείσμα, τουρκ. inat·
 τί γινάτ' πού ἔ'εις!
 γ ι ν α τ ῆ ς οὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ ῶ ρ ο υ ἤ, γυατσάρου γ'-
 ναίκα εἶδι.
 γ ι ό ζ μ ο υ ς οὐ, ἡ δύοσμος.
 γ ι ό ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τοῦ χου-
 ράφ' στοῦ Βαραδά δὰ τοῦ σπεί-
 ρου γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ί ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοῦ μάτ'·
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τού, πάπλωμα· τί
 μουρῆ κουκλώθ'κίς ἔτσ' μὶ τοῦ
 γιουργάν;

- γιουφύρ' τού, γεφύρι, ἀρχ. γέ-
 φυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβώθηκα· γαβάθ'καν
 τὰ μάτια μ'.
 γαβώνουμι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούνι· τί χουδρη γάζ-
 γα ποὺ ἔκαμης;
 γαϊλιές οὐ, στενοχώρια· ἄ, γι'
 αὐτό ἴτς γαϊλιέ μὴ βάζ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. ἄρα· γάλιπα, θᾶρθ',
 ἢ μὴ ψιμμάτσι;
 γαλδιρίμ' τού, λιθόστρωτο· τουρκ.
 kaldirim.
 γάρβανους οὐ, μαῦρος· γαρβά-
 νιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαρκλιάνους οὐ, λάρυγγας· ἄν
 σὶ πιάσου δὰ σὶ βγάλου του γαρ-
 κλιάνου σ' καημέν'.
 γάτθινου τού, βουκέντρα.
 γ'βανῶ, κουβαλῶ.
 γβάρα ή, τάφος· ἄν σὶ βρῶ στοὺ
 δρόμου δ'γβάρα σ' δὰ σὶ κάμου.
 γ'βᾶς οὐ, κουβᾶς.
 γιγέρ' τού, γαϊδουράγκαθο· μαχα-
 λὰς μας γιόμουσι γιγέρια.
 γιξιρῶ, περιφέρομαι· γιξέρτσα
 πουλὸ δήμιρα.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιουξιλιμ'ς οὐ, ὄμορφος· γιου-
 ξιλίμ'ς ἄδρας.
 γιουξιλιμ'κα, ὄμορφα· στ' γει-
 τουνιά μας ἔχουμι γιουξιλιμ'κα
 κουρτσιούδια.
 γιούμ' τού, μετάλλινο κανάτι·
 τουρκ. güüm· γιόμουσι τοὺ γιούμ'
 νερό.
 γιουβρὲ-παρασί, δημοτικὸς φό-
 ρος· σβήστημι ἄπ' τὰ χαρτιά νὰ
 μὴ πληρώσου γιουβρὲ-παρασί.
 γιοιτζήης οὐ, τελευταῖος· λιόμ
 γιοιτζήης εἶνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ.
 glava· σφάλισ' τῆ γλαβανή.
 γλέφαρους οὐ, μέταπο· ἄ σὶ δώ-
 σου μιὰ στοὺ γλέφαρου.
 γουλόβαρους οὐ, γυμνός· γιατί
 γουλουβαρίσκιτι ἔτσ';
 γουστουρίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, ἐπίρρ· γουτζιάμ ἄδρας
 γίγι.
 γουτζιάρ τού, μικρὸς κυπρίνος.
 γρημνός οὐ, γκρεμός, ἀρχ. κρη-
 μνός· ἐπιθὶ στοὺ γρημνός.
 γλέπου, βλέπω· τί γλέπ'ς βρὲ χάϊ-
 τα;
 γλιανός οὐ, εἶδος ψαριοῦ, ἀρχ.
 γλάνις ή γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· ἐμεῖς νοι-
 κουκρὲς γ'νιέκις εἴμαστι.
 γνουμ'κός, ἐπίθ. συνετός.
 γνουσ'κός, ἐπίθ. γνωστικὸς, μυα-
 λωμένος.
 γνώμ' ή, ἀρχ. γνώμη· μὴ τῆ γνώμ'
 ποὺ ἔεις προκουκῆ δὲ θὰ δῆς.
 γόργουμα τού, ὄργωμα· νὰ πᾶς
 ταχιά νὰ γουεγῶης τοὺ χου-
 ράρ'.
 γουγάου, γογγῶ, ἀρχ. γογγύζω·
 ἀνήβουρ' εἶνι κὶ γουγγάει.
 γ'δὶ τού, γουδί· φέρι τοὺ γ'δὶ γιὰ
 τ'ς σκουρδαλιά.
 γουνατίτσα τά, ή Πεντηκοστή.
 γουνιάδ' τού, ή ἄκρη τοὺ ψω-
 μιού ή τῆς πίτας.
 γραίνου, ἀνοίγω τὸ μαλλί μὲ
 τὰ χέρια.
 γριβάδ' τού, κυπρίνος.
 γρίζου τού, ὕφασμα μάλλινο,
 χοντρό, ὕφασμένο στὸν ἀργα-
 λειὸ καὶ χτυπημένο στὴ νερο-

τριβιά.
 γυρί τού, ὄνι, ἀρχ. ὄνις.

Δ

δαμάλα ἢ, ἀρχ. δάμαλις.
 δαμάλ' τού, ταῦρος.
 δαμασκ' νιὰ ἢ, ἀρχ. δαμασκη-
 νέα.
 δαμάσκνον τού, δαμάσκηνο.
 δαχ' λήθηρα ἢ, δαχτυλήθηρα.
 δαχ' λίδ' τού, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
 ν' ἔχ' τ' μέση τ'ς.
 δάχ' λου τού, δάχτυλο.
 δέσ' ἢ, φράγμα.
 διαλέγου, διαλέγω, ἐκλέγω.
 διάλιγμα τού, ἐκλογή.
 διάργιαρον τού, ὑδράργυρος.
 διάφουρον τού, ὠφέλεια· 'ποῦ
 τῆ σένα δὲν ἔχον διάφουρον.
 δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
 δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δίκαιος· δί-
 κιον ἔεις.
 διμάτ' τού, δεμάτι· ἐφιοραμὶ τὰ
 διμάτια.
 διουρία ἢ, προθεσμία· τί διου-
 ρία μᾶς δίν'ς;
 διρπάν' τού, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
 πανον.
 διρπή τού, ξυλοφάγος.
 δισάκ' τού, δισάκι.
 δίχους, χωρίς· δίχους ἰθένα δὲν
 πάου.
 δ' λειὰ ἢ, δουλειά.
 δόγα ἢ, σανίδα βαρελιοῦ.
 δόδι τού, δόντι.
 δόσ' ἢ, δόση· παίρνου μὶ δόσεις.
 δουκράνα ἢ, δικράνι με δυὸ χα-
 χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῆ δου-
 κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
 ἄλωνισμό.

δουδάγρα ἢ, ἀρχ. ὀδοντάγρα.
 δουρακνιὰ ἢ, ροδακινιά.
 δουράκνον τού, ροδάκινο.

Ε

εἶμι, εἶμαι.
 ἐνισ', ἢ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
 ἔρ! ἐπιφώνημα.
 ἔτθ', ἐπίρρ. ἔτσι.
 ἔχου, ἔχω.
 ἔχτρα ἢ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τὸν
 ἔχου.

Ζ

ζαγότσ' τού, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
 ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
 ti· ζάπ δὲ γίνιτι.
 ζαπώνου, γίνομαι κύριος ἐνὸς
 πράγματος με τρόπο ἀθαίρετο·
 οὔλου τοῦ μέρους τοῦ ζαπτσί.
 ζαράρ τού, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
 ἔχ' ζαράρ.
 ζάχαρ' τού, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἢ
 κρῖνα μὶ τοῦ ζάχαρ';
 ζαχαράτου τού, κοφέτο.
 ζγουριά ἢ, ἀρχ. σκωρία· τοῦ δι-
 διρον γιόμουσι ζγουριά.
 ζέγλα ἢ, ζεύλα.
 ζέλκα ἢ, χελώνα· γδιοῦδαν ζέλικις.
 ζιάβα ἢ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
 βις φουνάζ'ν, κερὸς θὰ χαλάθ.
 ζιαβαρόκας οἰ, μεγάλος βά-
 τραχος.
 ζιαφέτ' τού, συμπόσιο, διασκέ-
 δαση· τραβήξαμι ἕνα ζιαφέτ'!
 ζιβγάρ' τού, ζευγάρι.
 ζιβζέζ'ς, ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
 zevək.
 ζιγιόρου ἢ, ζηλιάρα· πουλὸ ζι-
 γιόρου μὶ εἶδι.

ζ λ ᾶ, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ζ' μά τισμα τοῦ, ζεμάτισμα· ζ' μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.
 ζ β ἐ θ ι ρ ο υ ς οὐ, συμπεθερος.
 ζ β ι θ ἔ ρ α ἦ, συμπεθερά.
 ζ β ο υ ρ ἰ ζ ο υ, ὀμιλῶ· πολὺ ζβου-
 ρίεις.
 ζ' ν ᾶ ρ' τοῦ, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.
 ζ ν ἰ χ' τοῦ, λαιμός· τοῦ ζνίχι σ'
 ν ᾶ πριστη (κατάρα).
 ζ ὄ ρ τοῦ, βία, δυσκολία, τουρκ. ζογ'
 ἔχου ζὸρ ἀπὸν παράδις.
 ζ ο υ γ λ ὄ ς, ἐπίθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.
 ζ ο ὄ λ ε ι α ἦ, ζήλεια· τὸν ζούλιφα.
 ζ ο ὄ ρ α, ζαρωμένος· ἄει κάτσει
 ζούρα ἐκεῖ.
 ζ ο υ ρ ζ ο ὄ ν α ἦ, εὐκοιλιότητα, διάρ-
 ροια· ἰ μουρῆ πῶς μ' ἐπιασι
 μὰ ζουρζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθ'κα.
 ζ ο ὄ τ λ α ς οὐ, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένους ζούτλας κατάντ'σι.
 ζ υ μ ο υ τ' κ ἦ ἦ, σκαφίδι· πλύν'
 τῆ ζυμωτ'κῆ· εἶνι γιουμάτ' πρὸν-
 ζύμια.

Θ

θ ᾶ μ α τοῦ, ἀρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.
 θ ἔ ρ μ' ἦ, πυρετός, ἀρχ. θέρμη·
 μὲ θιρμέν' κάθε μέρα.
 θ ᾶ ρ ρ' σ α, θάρρεσα, ἀρχ. θάρρος.
 ' θ η μ ι ρ ἰ δ α ἦ, ἔφημερίδα.
 θ ι ο υ τ' κ ᾶ τ ᾶ, θεῖα· θιουτ'κὰ πρᾶ-
 ματα αὐτά.
 θ ο υ ρ ι ᾶ ἦ, ὄψη· τί θουριὰ μούρ'
 εἶν' αὐτή!
 θ ρ ὄ μ μ α τοῦ, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρύμμα· δόδομι μισὸ κιλὸ
 θρύμματα.

I

ἰ β λ ι ᾶ τ' τοῦ, παιδί· τ' νοὺς ἰβλιὰτ'
 εἶσι;
 ἰ γ ῶ, ἐγώ· ἰγῶ οὐμίλ'σα.
 ἰ κ ι δ ἰ τοῦ, δειλινό· ἰκιδὶ ἔγινι, δὲ
 θὰ φᾶμι ἀκόμα;
 ἰ λ ᾶ φ' τοῦ, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.
 ἰ λ ἔ κ' τοῦ, γιλέκο· δόδομι τοῦ ἰλέκ'.
 ἰ β ρ α τ ἰ ζ ο υ μ ι, 'κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' ποὺ ἰβραδίσκι νὰ
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίπουτα.
 ἰ ξ ὄ ν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξὸν
 ἀπὸν ὄνα.
 ἰ π ρ ο υ χ τ ἔ ς, ἐπίρρ., προχθές.
 ἰ π ρ ο υ χ τ ι σ' ν ὄ ς, προχθесινός.
 ἰ ρ γ ᾶ τ' ς οὐ, ἐργάτης.
 ἰ ρ ε ὄ ν, γυρεῶ· ἄμα ἰρεῦς νὰ σὶ
 κάμουμι κὶ καμιά προυξινιά.
 ἰ β ι α, ἐπίρρ., κατ' εὐθειαν ἴσια τοῦ
 δρόμου τραβα.
 ἰ σ ι ᾶ ζ ο υ, ἰσιάζω· ἰσιάζου τοῦ χου-
 ρᾶφ'.
 ἰ σ ι α μ ι, ἔως· ἰσιαμι ν' ἀδλή.
 ἰ σ ι ο υ ς, ἐπίθ., ὄρθιος, εὐθύς.
 ἰ τ ς, ἐπίρρ., καθόλου· ἰτς δὲ ἀρώει
 τ' ἄλογου.
 ἰ φ κ ἦ ἦ, εὐχή.
 ἰ φ κ ι ο ὄ μ ι, εὐχομαι.
 ἰ φ κ ο υ λ ἰ α ἦ, εὐκολία.
 ἰ χ τ ἔ ς, ἐπίρρ., χθές· ἰχτῆς ἦταν νὰ
 ἔρετ'.
 ἰ χ τ ι β ᾶ ρ' τοῦ, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.
 ἰ ψ ἔ ς, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

κ α β ᾶ κ' τοῦ, λεῦκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. kavaκ· τὰ καβάκια ἀπ' αὐλοῦδα μ' τράνιψαν.
καβράκ' τού, νυφικὸ πέπλο.
καδί τού, ἀρχ. κάδος· μεγάλος κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν σταφυλιῶν καὶ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἀλευριοῦ· τ' *δριξίς* τ' ἀλεύρ' στοῦ *καδί*;
κάδρο τού, πλαίσιο, κορνίζα· σπουδαίου κάδρον μὴ εἶδι.
καζαῶ, κερδίζω· ποῦλλές παράδεις καζάντ'σα.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* στοῦ κόσμου.
καίτση, κουνιάδος τοῦ γαμπροῦ.
κακάτση τού, ξηρὴ βλέννα· *μονρὴ* *κακατσιάρ'κον* *πιδι* *εἶνι*!
καλιακούδα ἢ, κάργια· μαύρους σὰ *καλιακούδα* εἶδι.
καλίβ', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ κίτρινο χρῶμα.
καλονγρὰ ἢ, καλογριά.
Πέδι-δέκα *παπαδιές*
κι ἄλλες τόσες *καλονγρές*
στὰ βαμπάκια *σκάλιζαν*,
ξανὰ τὰ βοτάνιζαν.
Δίψασαν οἱ *παπαδιές*,
πρόσταξαν οἱ *καλονγρές*:
καλούχνικους, ἐπίθ., καλός· *καλούχνικου* *κουρτσούδ'*.
καλουχρίδα ἢ, παραθύρα· *πάρι* τὰ *σπίρτα* ἀπ' *καλουχρίδα*.
κάμα ἢ, δικοπο μαχαίρι.
καμίν' τού, ἀρχ. κάμινος.
κάβουσους, ἀντων., κάμποσος.
κανένας, ἀντων., κανέννας.
καδίζου, πείθω· *τρώμαξα* νὰ τὸν *καδίσου*.
καπάκ' τού, κάλυμμα.
καπαρδίζου, φουσκῶνω, περηφανεύομαι· *μὴ* *καπαρδίεις* *τόσου*.
καπάρου τού, καπάρο· ἰταλ. *caparra*.
καπισιόλ' τού, σκουφάκι τοῦ μωροῦ.
καπίστρ' τού, καπίστρι· λατ. *capistrum*.
καπούλια τὰ, πισινά, *καβαλίκα* *ἐρχιτι* *στὰ* *καπούλια*.
καρά, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
καραγάτσ' τού, φτελιάς· τουρκ. *caraga-azas*.
καραούλ' τού, παρατηρητήριο *καραούλ'* *ἐπιαδι*.
καραφιλιά ἢ, γαριφαλιά.
καραφίλια τὰ, γαρίφαλα.
καρδάρα ἢ, δοχεῖο ἀρμέγματος καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καριόλα ἢ, κρεβάτι· ἰταλ. *carriola*· ἔσπασ' ἢ *καριόλα* μ'.
καρβουλόι τού, ξύλινο ἐργαλεῖο μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
καρσί, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. *karşi*· *ἰκεῖ* *καρσί* *ἀπὸ* *μᾶς* *κάθ'τι*.
καρτάλ' τού, γεράκι· τουρκ. *kartal*· *μαλλώνουν* *σὰν* *τὰ* *καρτάλια*.
καρτέρ' τού, ἀρχ. ἐνέδρα.
κάσια ἢ, εἶδος φαγητοῦ· σιταρίσιο ἀλεύρι καμένο μὲ σκόρδο ἢ· χωρὶς σκόρδο καὶ σβησμένο μὲ ξύδι. Τὸ βράζουν μὲ νερὸ καὶ γίνεται σὰν κρέμα.
κασίδα ἢ, ἀρρώστεια πού πέφτουν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ.
κασιδιάρ'ς οὐ, ἄνθρωπος ψωροῦπερήφανος καὶ ἀκατάδεχτος.

κασμέρ' τού, 1) γελοῖος· *κασμέρ'*
γίγεις; 2) ντροπή· δὲν ἔεις *κα-*
σμέρ' ποὺ λές τέτοια λόϊα;
καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ
 κασιανὸ χρῶμα.
κάτ, ἐπίρρ. κάτω· *κάτδ*, *κάτ'* δι' θέ-
 λου.
κατ'βαίνου, κατεβαίνω.
κατέφλ' τού, κατώφλι· ἄλλ' φου-
 ρὰ νὰ μὴ *βατήεις* στοὺ κατέ-
 φλι μ'.
κάτι, κάτι· *κάτι* μὲ *εἰπ*ις *κ*ι *δ*ύ.
κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἓνα πλαστὸ
 τρώει σ' κασιὰ.
κατσιαμάκ' τού, εἶδος φαγητοῦ·
 ἄλευρι καλαμποκίσιο, βρασμένο
 πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ
 τρώνε περιχυμένο μὲ μέλι.
κατσίραδίξου, ξεφεύγω μὲ κα-
 τσίρτδ*ι*.
κατώϊ τού, κατωγί· ἔχασα τ' ματ-
 σάλου μ' *κ*ι δὲν βόρισα νὰ πατώ-
 σου τὸ κατώϊ.
κείνους, ἄντων., ἐκεῖνος.
κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.
κιλέκ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρη-
 στο.
κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ.
 kilim· τὰ πῆρις τὰ *κιλίμια* 'πό-
 ξου;
κιραμ' δὰς οὐ, κεραμοποιός.
κιρκινέξ' τού, τὸ πουλί κύρ-
 κος.
κιρπίτδ' τού, πλιθί· αἶριον θὰ
 κόψουμι τὰ *κιρπίτσια*.
κιστουβέξ' τού, τυφλοπόντικας·
κιστουβέξ' εἶνι θ' *κ*ιά σ' *θυγα-*
τέρα.
κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.
*κίτιρνο*υς, ἐπίθ., κίτρινος.

κιχλιθάρ' τού, κεχριμπάρι, ἀρχ.
 ἤλεκτρον.
κλαδοκόπους οὐ, ἐργαλεῖο
 γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.
κλαίου, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.
κλειδογάβανου τού, ξύλινο
 δισκοειδὲς σκευὸς· χωρίζεται σὲ
 δυὸ τμήματα ποὺ κλείνουν βι-
 δωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές,
 λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.
κλίε' τού, πασχαλινὸ κουλούρι
 μὲ ρεβυθένια μαγιά· σὰ μάδα *γι-*
gan τὰ *κλίκια* μ' *φέτους*.
κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ.
 λύγξ· *κλότσκα* τὸν *ἐπιασ*ι.
*κουκκίν'*ς οὐ, λένε τὸ κόκκινο
 βόδι.
*κόκκ'νο*υ τού, κόκκινο.
κόρδα ἢ, φόβος· *κόρδα* τὸν *πῆγι*.
κότσ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν·
 ἂν δι' *βαστᾶν'* τὰ *κότσια* *πάνι*.
κουξίρκα ἢ, χαρούπι· δῶσι στὰ
*πιδιὰ λίγ*ις *κουξίρικ*ις.
κουϊνιάκ' τού, μπίλια.
κουκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυ-
 κοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.
κουκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.
κουκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκού-
 φια πλεχτή· *τί τραῆς κουκου-*
*λιάτρ*ις ποὺ *βά'εις*;
κουκουμάφκα ἢ, κουκουβά-
 για· *κουκουμάφκ*ις νὰ *κάνου*ν
φουλιὰ στοὺ *σπίτ*ι σ' (κατάρα).
κουκουσίνα ἢ, κοτόψειρα.
κούλα, λένε τὸ ἄλογο ποὺ ἔχει
 τὸ χρῶμα τῆς ὄχρας.
κουλουκάτδ' τού, γλυκοπατάτα.
κουλουβαριά ἢ, γύμνια· *βάλ'*
 τὸ *σιάλ'* νὰ *σκ*ιπάης *δ'* *κου-*
λουβαριά σ'.

- κ ο υ λ ο υ β α ρ ῖ ν α* ἢ, πίτα μὲ κο-
 λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
 πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
 ρένιο ἀλεύρι· *ἐκαμα μιὰ καλὴ*
κουλουβαρίνα.
κ ο υ λ ο υ β α ρ ῖ σ κ α, ξεγυμνώθηκα·
 τί μουρῆ *κουλουβαρίσκis* ἔτσ'
 πλιά;
κ ο υ μ ἄ δ α ῖ ρ ν ο υ, διοικῶ, κανο-
 νίζω· *κουμαδαίρν'* τοῦ σπίτι
 τ' μιὰ χαρά.
κ ο υ μ ἄ δ ο υ τοῦ, κουμάντο, διοί-
 κηση· ἰταλ. *comando*· δὶ θὰ μὶ
κάμ'ς κουμάδου;
κ ο υ μ ἄ δ' τοῦ, κοτέτσι· *γιόμου-*
σι τοῦ κουμάδ' *κουκουδίνis*.
κ ο υ β ἄ κ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
 λαμποκιοῦ.
κ ο ὕ ν ι α ἢ, κούνια· *κούνια* ποῦ δὶ
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.
κ ο υ ν ο υ δ ῆ τ ῖ ζ ο υ μ ι, συναναστρέ-
 φομαι· *μὶ ποιὸν κουνουδῆτίζισι*;
κ ο υ δ ρ ἄ τ ο υ τοῦ, συμφωνητικῶ,
 συμβόλαιον· *νὰ κάμουμι ἕνα κουδ-*
ράτου γιὰ τοῦ χονδράφ'.
κ ο ὕ π ἄ ν α ἢ, σκάφη.
κ ο υ π ο ὕ κ' τοῦ, κοπρόσκυλο· *κου-*
πούκ' μὶ εἶσι.
κ ο υ π ρ ἄ ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μᾶσι τῖς κουπρές.
κ ο ὕ ρ β ο υ λ ο υ τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούρβουλου γίγισ.
κ ο υ ρ ῖ ν α ἢ, φλούδα ψωμοῦ· *μὶ*
ἀρέξ' ἢ *κουρίνα*.
κ ο υ ρ κ ο υ λ ο ὕ κ' τοῦ, σκιάχτρο·
βάλι, ἔρε Νάσιου, λίγα κουρ-
κουλούκια νὰ σκιάζουδι καλα-
κοῦδis.
κ ο ὕ ρ τ σ α, ἔβαλα, τοποθέτησα.
κ ο υ σ ι ἄ ζ ο υ, τρέχω· *κουσιάζ'* τι
- σὰ χούλαβις οὐρνίθis*.
κ ο ὕ τ λ ο υ ς οὐ, κότυλος, μέτρο
 γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
 κιλά σιτάρι.
κ ο υ τ ο ὕ κ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
kütük· *κόψι τοῦ κρέας στοῦ κου-*
τούκ'. "Ἴτσ δὲ δὶ *κόβ'*, *κουτούκ'*
εἶσι.
κ ο υ τ σ ἄ κ' τοῦ, ἄγγιστρο σαμα-
 ριοῦ.
κ ὀ χ' ἢ, γωνία, ἀρχ. *κόγχη*.
κ ρ ἔ χ τ ο υ ς, ἐπίθ., τραγανός· *ἐφα-*
γα κρέχτα κираάδα.
κ ρ ῖ ν α ἢ, κουτί· ἢ *κρίνα* δὲν ἔχ'
ζάχαρ'.
κ ρ ὸ ς τοῦ, κρόσσι.
κ ρ ὸ τ ο υ ς οὐ, ἀρχ. κρότος· *ἀκού-*
σ'κι ἕνας τραγός κρότους.
κ ρ υ α δ ῖ ζ', κάνει κρύο· *ἄρχισι*
νὰ κροαδίξ' οὐ *κρός*.
κ υ ρ ἄ ἢ, κουλιάδα τῆς νύφης.
κ φ ἄ ρ λ ι ν α ἢ, κουφή· *κφάρλινα*
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ θεῖ ποῦ παλίξ.
- Λ
- Λ ἄ γ α ζ α - χ α β α σ ῖ*, λαγκαδιανὸ
 χορευτικὸ τραγοῦδι.
λ ἄ γ α μ α τοῦ, ἐξάρθρωμα· *τοῦ κουρ-*
τσούδι μ' πουδουκλώθ'κι κὶ λά-
γαξι τῆ μέδη τ'ς. *Κόσια κὶ*
πάρει ἕνα ἀγὸ νὰ δ' πιαπιτί-
ξουμι, γιὰ νὰ δγιουμι ποῦ εἶνι
τοῦ λάγαμα.
λ α λ α γ ῖ τ α ἢ, εἶδος τηγανίτας,
 ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· *θὰ κά-*
μου λαλαγίτις, τσ' ἀλυθήσ'κα.
λ ἄ λ α ς οὐ, θεῖός ἀπὸ τὸν πατέρα.
λ α λ ῖ ν' τοῦ, τσόκαρο· *δῶσι μ' τὰ*
λαλίνα νὰ πάου στ' γειτόν'σσα.
λ ἄ μ ι α ἢ, ἀρχ. λάμια.

- λαβουδάη* ή, είδος άγριου χόρτου, είδικό για τροφή τών άρνιῶν· πήγνι να κόψης λίγισ λαβουδάς για τ' άρνούδια.
- λάπατον* τού, λάπατο· ξει που είδι, άκόμα στα λάπατα κατράς.
- λαπκαρίζου*, τρώγω λαίμαργα· τά άγνούδια, τά σαρμαδοούδια τά λαπκάνιξίς.
- λάτκα* ή, πιθάρι για βούτυρο και τουρσί· φέρι τ' λάτκα ν' άλατίσομι τ'ς πιπεριές.
- λατκούδα* ή, μικρό πιθαράκι για γλυκό.
- λαχανιάζου*, κοντανασαίνω, άσθμαίνω· για δγιές, τόν λαχάνιασι.
- λαχταρῶ*, λαχταρῶ· λαχταρῶ να φάου φασούλια μι σίβρασμο.
- λέου*, λέγω, άρχ. λέγω.
- λέρα* ή, άκαθαρσία.
- λέέν'* τού, λεκάνη.
- λημόρ'* τού, μνημόρι· δά σι κάμου τού λημόρ.
- λιλίτσ'* τού, κομμάτι γυαλί· μη βατήης τά λιλίτσια.
- λιξουράδα* ή, λιχουδιά· χτάζου πάλι λιξουράδισ σι έστειλι άνιφά σ'.
- λιξούρ'* ού, λαίμαργος· τί πουλό λιξούρ'ς που είδι;
- λιούβα* ή, πήλινο βαθύ πιάτο.
- Πιριροῦ* δρουσούλα μου παρακάλ'σι τού Θιό για να δώση μιá βροχή μιá βροχή βασιλικιά δῶ στα στάρια, στα κριθάρια στα λιανά τά παρασπόρια.
- Βάρις-βάρης* τού νιρό λιούβις-λιούβις τού κρασι· κάθι στάχν κι κιλό
- κάθι* κούρβου κι μιτρό.
- λιστι* τού, είδος ψαριοῦ.
- λιφτόκαρον* τού, φουντούκι.
- λιφτουκαρνά* ή, φουντουκιά.
- λιχνιστήρ'* τού, δικράνι με τέσσερα-πέντε «χαχάλια», δάχτυλα· Με τó λιχνιστήρι γυρίζουν στόν άλωνισμό τó τριμμένο άχυρο.
- λιχνός* ού, αδύνατος, λεπτοκαμωμένος.
- λιχούδ'* τού, μωρό· νύφη μ' έκαμι λιχούδ'.
- λουγγούρ'* ού, τεμπέλης· δγέ τουν, μουρῆ, τού λουγγούρ' πῶς κάθιτι;
- λουγιουρνάου*, όλο γυρίζω.
- λουκάδα* ή, μαγειρείο· πήγαμι σ' ά' λουκάδα.
- λουλάη'* τού, χρώμα.
- λουβουρίζου*, τρώγω· πάμι σ' τ'ς Σαλουνιά· να λουβουρίζομι λίγον.
- λούρδα* ή, μυζήθρα.
- λουρνά*, μαλακά· τί βρε δύκα έφαίς κι λουρνά τά βγάεις;
- λούσκα*, ψαροφάγος· αυτό σά λούσκα μι φαίνιτι.
- λούτα*, μούσκεμα· λούτα έγνι.
- λυκαντζούρ'* ού, αυτός που έχει γλυκιά γεύση· τί λυκαντζούρ'ς που είδι;
- M
- μαγράνα*, τίποτα· ξανά κι γά δά σι στείλον μαγράνις.
- μάδα* ή, στρογγυλή πλάκα που παίζουν τά παιδιά.
- μαζώχνου*, μαζεύω· τί μουρῆ μαζώχνητι ούλις ιδῶ μέσα, γάμον δά κάμιτι;

- μ α ἰ τ ἄ π' τοῦ, κοροϊδία· ξιστόη-
 δισ τί μαῖταπια δι ἐπιξι,
 μ α ἰ τ α π τ ῶ ἡ ς οὔ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροϊδεύει· Βαλιζιανοὶ εἶνι τέ-
 τοιοι μαῖταπτῶηδισ.
 μ α κ ἄ ρ', εἶθε.
 μ α κ ἄ τ' τοῦ, στρωσιδί· τουρκ.
 makat.
 μ α κ ρ ἄ, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τοῦ δκ'νι (παροιμία).
 μ α λ ἄ κ' τοῦ, ἀρσενικὸ βουβαλάκι·
 σὰ μαλάκ', ἔρε πιδί, μ' ἀλείφεις!
 μ α λ ἄ τ ῶ κ α ἡ, θηλυκὸ βουβαλάκι.
 μ ἄ λ ε ἡ, μάνα.
 μ ἄ ν ι - μ ἄ ν ι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρο-
 του μάνι-μάνι.
 μ ἄ δ α λ ο υ ς οὔ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἡ πόρτα· ξιμαδάλουσὶ
 τῆ βόρτα.
 μ ἄ δ ἄ ρ α ἡ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμιν
 μαδάρα.
 μ ἄ δ α ρ ἄ κ' ς οὔ, κακοντυμένος·
 μαδαράκ'ς εἶσι.
 μ α ξ ο ὔ λ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul' τ' ἀβέλ' ἔχ' καλὸ μαξούλ'
 φέτους.
 μ ἄ ξ ο υ ς, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 δι εἶπα ἔτο'.
 μ α ρ ἄ ξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz' τὸν τρώει τοῦ μαράξ'.
 μ α ρ α ζ ι ἄ ρ' ς οὔ, μαραζωμένος.
 μ α σ ἄ λ' τοῦ, παραμῦθι· τουρκ. ma-
 sal' τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὴ λές;
 μ α σ τ ρ α β ἄ ς οὔ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγου νεροῦ στοῦ μαστραβὰ
 νὰ πγῶ.
 μ ἄ τ' τοῦ, 1) μάτι· μὴ πόνησι τοῦ
 μάτ'. 2) βασκανία· ἔσκασι ποῦ
 μάτ'.
 μ α τ ἄ ν' τοῦ, ξυνόγαλο.
 μ α τ ι ἄ ζ ο υ, βασκαίνω· οἶλον μα-
 τιάζει τοῦ λιχοῦδι μ'.
 μ α τ ὄ κ λ α δ ο υ τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.
 μ α τ σ ἄ λ ο υ ἡ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.
 μ α τ σ ι α ρ ὄ κ ο υ ς οὔ, γάτος.
 μ α τ σ ο ὔ δ' τοῦ, γατάκι· τί μουρῆ,
 δὲ δ'κώθ'κιν χαράη, τὰ ματσού-
 δια σ' δι βύζιναν;
 μ α τ σ ο ὔ κ' τοῦ, παλούκι.
 μ α χ μ ο υ ρ λ ῆ ς οὔ, κατσοῦφης,
 κακοκέφαλος· μαχμουρλῆς μὴ
 φαίνισι.
 μ ε τ ε λ ἰ κ' τοῦ, πεντάρι, πεντά-
 λεπτο.
 μ ἔ τ ῶ κ α ἡ, ἀρκούδα· νὰ δι πατῆσ'
 ἡ μέτῶκα νὰ ξιλαφρώης.
 μ η ν ἰ γ γ' τοῦ, μηλίγγι.
 μ ι ἄ ζ ο υ, ὁμοιάζω· μιάεις· πουλὸ
 μὴ τ' μάνα σ'.
 μ ι, μ ι τ, πρόθ., μέ· μὴ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὴ μὴτ αὐτὸν θὰ φύου.
 μ ι ρ ο ὔ σ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάξ'· νὰ δ' βάλ'· πουθενὰ νὰ δ'-
 λέψ'· γιὰ νὰ βγάλ'· κανένα μισροῦσ'
 μ ι θ ο υ κ λ ι ἄ ρ' ς οὔ, μεθυσμένος·
 οὔ μισουκλιάρ'ς τ' μότη τ' δὲ
 χτάξ'.
 μ ι λ ι ο ὔ ν' τοῦ, ἑκατομμύριο. ἰταλ.
 milione.
 μ ι σ ἄ λ α ἡ, τραπεζομάντηλο.
 μ ι σ ἄ λ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.
 μ ι σ α λ ο ὔ δ α ἡ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶσι;
 μ ι σ ἰ ρ τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μισίρ'· μας τράνιφι.

- μιδίρκα* ή, κοῦρκος· *δγιέ τουν*
σά μιδίρκα φουσκών.
μιδίτ'ς οὐ, μεσίτης.
μλίνα ή, τυρόπιτα· *έκαμα μιὰ*
μλίνα σήμιρα!
μ'νί τού, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.
μόλαβους, ἐπιθ., ἥσυχος, ἀτά-
 ραχος.
μουζαβίρ'ς οὐ, σπιούνος.
μουζαβίρου ή, σπιούνα· *πουλὸ*
μουζαβίρου εἶνι.
μουκαέτ'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
 ρος.
μουκαϊτιὰ ή, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μουκαϊτιὰ δὲν ἔ'εις.
μουλόχα ή, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.
μουλύφ' τού, μαῦρο μολύβι.
μουλφίζου, ἀσπρίζω· *γιατ'*
Πασκαλιὰ δὰ μουλφίσου τοῦ
σπίτ'.
μουλώνου, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
 ή *μυλλαίνω*· *μούλουνη*, *μουρή*,
πλιά!
μουρμουλίξου, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τού *λιχούδ'* νὰ κοιμ'θῆ.
μουρδάρ'ς οὐ, ρυπαρός.
μουρδάρεούου, λερώνω.
μουσάδρα ή, ντουλάπα γιὰ τὰ
 στρώματα.
μουσαφίρ' - *οὐδάς* οὐ, δωμά-
 τιο ὑποδοχῆς· *στρωῶσι τοῦ μου-*
σαφίρ' οὐδά.
μούτζα-μουτζατάρκα, τὸ
 παιγνίδι, τὸ «κρυφτό».
μούτλακ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
 ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν'* δ'λειά σ'.
μούτδινου τού, μικρὸ παιδί·
πάρ', *μουρή*, τὸ *μούτδινου*
 νὰ κάμου *καμιὰ δ'λούδα*.
- μούτδκα* ή, μούρη· *μιὰ μούτσκα*
που ἔκαμς!
μουχαβέτ' τού, κουβέντα· *έκα-*
μαμι μουχαβέτ.
βαδατι τού, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
 λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati*
βούλουσ' *δρύπα* 'πουδ' τοῦ *βα-*
δατί.
βαϊράκ' τού, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.
βακλάς οὐ, κουκί.
βαλδούρ' τού, μηρός· *τί δὰ δ'*
ἀφίκουτ' *θυγατέρα μ'* νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;
βαλδίζα ή, κουνιάδα τοῦ γαμ-
 προῦ.
βαβάκ' τού, βαμβάκι.
βαβαλίξου, μιλῶ· *τί βαβαλίεις;*
βάβαλου τού, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κὶ σήκουσι ἀναμουζάλ' κὶ
δ'έφκι στοῦ μάτ' τού *βάβαλου*.
βαβόγρου ή, παλιόγρια.
βάβου ή, γριά· *σλαβ. babo*.
βαξίς' τού, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşis.
βάπλιακου οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
 ροφαγᾶς· *δγιέ τουν τοῦ βά-*
βλιακου!
βάρα ή, γούρνα μὲ νερό· *σλαβ.*
bara.
βαρδαβίτσα ή, μικρὰ κερατοει-
 δη ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
 που βγαίνουν στὰ χέρια.
βαριμ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari· *νὰ μὴ τύχινι τοῦ λαχείου*
μ' βάριμ!
βαρούδα ή, μικρὴ γούρνα μὲ
 νερό· *φύει ἀπ' τῆ βαρούδα*.
βαρδάκ' τού, στάμνα· *τουρκ.*
barbak· *φέρει μ'* τού *βαρδάκ'*

- νὰ πγῶ νιρό.
βαράκονδα ἤ, μικρὴ στάμνα.
βάστρα ἤ, μελίγκρα τοῦ ἐπιασι
βάστρα τοῦ πουστάν'.
βαδάλλ'κους, ἐπίθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *βαδάλλ'κον πράμα εἶνι*.
βατζιάς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *βούλουσαν τρύπις 'ποῦ*
τοῦ βατζιά.
βάτσις οὐ, ἀδελφός.
βαχίρ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπίτι·
πῆρι φουτιὰ τοῦ βαχίρ'.
βέλιο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
βέλκιμ, ἐλπίζω· *βέλκιμ θὰ γίν'*
αὐτὸ ποῦ θέλου.
βενεβερέκ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λιοῦ.
βιρδές οὐ, κουρτίνα· τουρκ. *perde*
καπνίσ'καν βιρδέδης.
βιξιρνῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
 τουρκ. *bezmek*.
βίκας οὐ, ταῦρος· τοῦ *βίκα* τοῦν
σφάλ'σα στοῦ τουκάτ'.
βιλιτζίκ' τοῦ, βραχιόλι· τουρκ.
bilezik· *ποὺλὸ κ'δούν'ζαν τὰ βι-*
λιτζίκια τ'ς.
βιλβίδ' τοῦ, στραγάλι.
βιθέρκα ἤ, σπόρος χαρουπιοῦ.
βινάς οὐ, σπίτι· *χέρ' δὲν ἔβαλι*
κὶ ξέγειρι οὐ βινάς.
βιδέλ' τοῦ, φόρος.
βίθκα ἤ, γουρούνα· *κουτζιά μ'*
βίθκα μὴ γίγεις.
βιτιζου, τελειώνω· *βίτσι τοῦ*
φουμί.
βλαστρώνον, ξαπλώνω· *ἄδγιέ*
τονον, βλαστρώθ'κι ἀπὸν κάτ'
ἀπὸν τοῦ νίσκιου σὰ βέης.
βόϊ τοῦ, ἀνάστημα· τουρκ. *boy*.
βόϊ ποῦ ξριξι!
βόλ'κους, ἐπίθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔχομι βόλ'κον κρασί*.
βόρα ἤ, θύελλα, κακὸ ποῦ πέρασε.
βόρτζ' τοῦ, χρέος· τουρκ. *borç*
τοῦ πλήρουσα τοῦ βόρτζ'.
βόσκους, ἐπίθ., χαλαρός· *βόσκα*
βῆρα τ' δ'λειά.
βόχα ἤ, κακοσμία.
βουγιατιζου, χρωματίζω· *βου-*
γιάτσα τοῦν οὐδά.
βουγιονδρούκ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἄλετριοῦ.
βούκουμα τοῦ, μπουκιά· *ἔφαγα*
τραχανὰ μὴ βουκόματα.
βούβαρος οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἀρχ. βομβυλιός· τοῦ *κιφάλι μ'*
βουβαροὶ γιόμουσι ἀπὸν τ'ς
φουνές κὶ τ'ς τσιρίδης.
βουβές οὐ, ρεπούμπλικα· *σὰ Φρά-*
γους μὴ εἶσι μὴ τοῦ βουβές σ'.
βουβούκ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
 κάλυξ.
βουβουλαδίζου, παρατρέγω·
μὴ φίληψαν κὶ βουβουλαδίσα.
βουβούφκα ἤ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ καλαμποκιοῦ· *πῶς τὰ σκάν'*
τὰ λόϊα τ' σάν τ' βουβούφκα!
βουδράκ' τοῦ, ἀγριόχορτο ἀγ-
 καθωτό· *πάρη κείνα τὰ ἔηρά τὰ*
βουτράκια.
βουρανί τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουν χυλός. Σερβίρονται
 περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ καμένο
 λάδι.
βουρὶ τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
 τουρκ. *boru*.
βουρσοούκ' τοῦ, καλιόπαιδο· *μάλι*

πλιά τί βουρσούκια εἶνι αὐτά!
βουρσκαίνου, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. *but*.
βουχασι τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανιά ἢ, γροθιά: δώστον
 κι ἀπὸ μένα καθόσιν βουχτα-
 νιές.
βράτ' μους οὐ, στενὸς φίλος:
 βουλγ. *bratim*.
βρέ, μόρ. κλητικὸ.
βρουστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριοῦ.

N

*ναλέτκου*ς, ἐπίθ., κακός: ἄ, *βρέ*,
 ναλέτκου πιτ'νάε'.
νάμ τού, κατόρθωμα: δὰ δι πῶ ἕνα
 νάμ πὸ ἐκαμι Λιένκου.
νειρεύουμι, ὄνειρεύομαι: φῆς
 'νειρεύκα πὸ δι φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἥλιος: χάθ'κι νήλιους,
 νύχτουσι.
νήσκιους οὐ, ἡσκίος: νήσκιουσι
 σ'ν ἀλούδα.
νήσκιουμα τού, φάντασμα: δὲ
 χτάζ' τὰ μοῦτρα τ' πὸν γίγι
 σὰ νήσκιουμα;
νησκός, ἐπίθ., νηστικός: νησ'κός
 εἶμι δῆμιρα.
νιβαίνου, ἀνεβαίνω.
νιγάζου, σκαλίζω, ἀνακατώνω:
 νιέγαξι τ' φουτιά στοῦ οὐτζιάκι
 σ' κὶ βάλι τοῦ τζισβὲ νὰ πιούμι
 κανένα καφούδ'.
νικατώνου, ἀνακατώνω: τί νι-
 κατών'ς;
νισιάν τού, στόχος: πᾶμι νὰ ρί-
 ξομι στοῦ νισιάν.
νισιάδῶ, σκοπεύω: καλὰ νισιάν-
 τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὄμφαλός: νιφαλός τ' πουνεῖ. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στοῦ ταψι κυ-
 κλικὰ μὲ ἀρκετὸ σιρόπι καὶ λάδι.
νοικοκυροῖ οἱ, νοικοκυραῖοι:
 νοικοκυροῖ ἀνθρώπ' ἱμεῖς.
νουρά ἢ, οὐρά.
νουρλός, ἐπίθ., νερούλος: νουρ-
 λός γίγι τραχανάς.
νύπνους οὐ, ὕπνος: νύπνους μὲ
 λείπ'.
νυστέρ' τού, νυστέρι, ἀρχ. νυ-
 στέριον: δῶσι μι τοῦ νυστέρ'
 νὰ κόψομι τοῦ βέτ'νου.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι: τουρκ. *da-*
yandim.
δαηλίε' τού, νιαηλίκι, παλικά-
 ριά: τουρκ. *dayilik*.
δαῆς οὐ, παλικαράς: τουρκ. *dayi*.
δάϊμα, ἐξάντληση: ἔπαθα δάϊμα.
δάλ' τού, κλαδί: κόψι κείνα τὰ
 δάλια.
δαλαβέρ' τού, δοσοληψία: ἰταλ.
dareavere: πούλλα *dalabéria*
 ἔ'εις.
δάμκα ἢ, λεκές, κηλίδα: τοῦ που-
 κάμ'σου σ' οἶλον δάμκις εἶνι.
δαβλὰς οὐ, συγκοπή: τουρκ. *dam-*
la: τὸν ἤρθη *daβλὰς*.
δαδανὰς οὐ, ρεζίλι: *dadana* γί-
 γα στὰ δριμίγλαβα.
δάδη ἢ, ἀδελφή.
δαρίζου, δωρίζω: πούλλα δάρισι
 ἢ νόφ'.
δαυραδῶ, δυναμώνω: *daυράντ'σι*
 τοῦ δαμάλ'.
δαψάνα ἢ, δαμιτζάνα.
δίνσκιου, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διρέε' τού, δοκάρι: ἄ, *δγιέ του*

- ἀκέρειον διρέκ' μι ἐγινι.
διρλικώνου, τρώω *διρλικουδισ*;
διρμόν' τοῦ, μεγάλο κόσκινο.
διρμουνίζου, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλνγαδιάζου, ἰσιώνω· νὰ δλν-
 γαδιά'κς λίγου τοῦ κουρμί σ'.
δουμάν' τοῦ, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιάζου, βάζω φωτιά·
 δός' του *δουμάν'*.
δουβέκ' τοῦ, ξύλινο γουδί.
δουνανμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
 μάνα μου, τί σπít' *δουνανμάς*
 εἶνι αὐτό;
δουδουλές, μούσκεμα· *δουδου-*
λές ἔγινε.
δουρβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβάνα ἢ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, πὺ χτυποῦν τὸ γάλα·
 ἔλα νὰ δὶ δώσου ματάν' *σήμερα*
δουρβάν'σα.
δουρῆ, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουσεκ' τοῦ, στρώμα· *ρίξι* τοῦ
δουσεκ' νὰ πλαγιάσου.
δουσμάν'ς οὐ, ἐχθρός· *μουρῆ*,
Ρίνκου *δουσμάνου* *τίκασμέρια*
 εἶνι αὐτὰ πὺ κάμνεις;
δράβαλα τὰ, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νυχτερέου, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
νυχτερέουμι.
- Ξ
- ξέχουρα*, ἐπίρρ., χωριστά· *ξέχου-*
ρα κάθουδι.
ξιθ'μαίνο, ἀνακουφίζομαι· τοῦ
 τᾶπα κὶ *ξιθύμανα*.
- ξικόπ'κα*, λύθηκα· *ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι νὰ γιλοῦν.
ξипαϊάζου, κρυώνω πολὺ· *ξипαϊ-*
σα 'ποὺ τοῦ κρούου.
ξипάτουμα τοῦ, τελεία κατα-
 στροφή.
ξипατουμός οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
ξипουπρίσκα, ξεπρίστηκα· *ξи-*
πουπρίσκι βούζα τ'.
ξираτίξ' τοῦ, ἐμετός· *εἶχα* *ξира-*
τίξ' *σήμερα*.
ξιστό'ησα, *δίπ'ξιστό'ησα*.
ξифτίζου, μαδῶ· *ξέφτ'δι* ἢ *σκουρ-*
τέλλα.
ξλίξ' τοῦ, τὸ ξύλο πὺ ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τις πίτες· *δέδι* τοῦ
χαλβᾶ στοῦ *ξλίξ'* νὰ κάμνουμι
χλάτσκα.
ξόγουμα τοῦ, ἐξόγκωμα.
ξόδια, δὰ *χουρέψ'ς* κὶ τὰ *μάτια* σ'
 κὶ τὰ *ξόδια* σ' (παροιμ. φράσις).
ξόδιασμα τοῦ, ξόδεμα.
ξυστρι τοῦ, ἐργαλεῖο πὺ ζύ-
 νουν τὰ ζῶα.
- Ο
- δλνοι*, ἐπίθ. καὶ ἄντων., ἀρχ. ὄλος.
δμνιους ἐπίθ., ἀρχ. ὁμοιος.
δρνιθα ἢ, κότα, ἀρχ. ὄρνις· ἄ,
κουσιάζ'τι τῶρα σὰ *χούλαβις*
οὔρνιθις.
δσνοι, ἄντων., ἀρχ. ὄσος.
Ούβριὰ ἢ, Ἑβραία· *σάν* *Ούβριὰ*
φουνάζ'.
Ούβριδς οὐ, Ἑβραϊός.
οὐμίλω, ὀμιλῶ, ἀρχ. ὀμιλία· *τί,*
βρέ, σᾶς *πειράξι* σᾶς *ποὺ οὐμίλ-*
σα;
οὔβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οὔβα,* *τί* *ἐπαθι*

Λιένκου;

- δ β ι ο υ τού, πύο· άρχ. έμπυος.
 ο δ μ τ ί ζ ο υ, περιμένω· άποδ σένα,
 βρε καλό μ', δέν οδμιζα να
 κουρκουτιάσ' κι τού δ'κό σ'.
 ο δ δ α σ ού, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τά κάδρα στον οδδά.
 ο δ δ ο ύ δ' τού, μικρό δωμάτιο.
 ο δ ρ θ ά - κ ο υ φ τ ά, έπίρρ., καθαρά·
 ξηγήθ'κα οδρθά-κουφτά.
 ο δ ρ ι ξ ά τ ο υ ς ού, αυτός που έχει
 δρεξη· οδριξάτους μι είδι 'πόφι.
 ο δ ρ μ ά ν' τού, δάσος· τουρκ. orman.
 ο δ ρ ο ύ μ κ ο υ ς, έπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνονδι ένας μι τόν άλλον σάν
 οδρούμα πιτ'νάρια.
 ο δ ρ σ ο ύ η ς ού, γουρσουζης, άτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uđur-suz·
 ξέρ'ς άμά τί οδρσουής άνθρου-
 πους είνι;
 ο δ ρ σ ο ύ σ' κ α τ ά, γουρσουζικα·
 κείνα τά οδρσουόσ'κα τά οδρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'πόδ τού
 προυτ'νησκά.
 ο δ ρ τ α λ ί κ' τού, συνεταιρικό·
 τού χουράφ' τού έχουμι οδρτα-
 λίκ'.
 ο δ ρ τ ό ν ο υ μ ι, ντύνομαι· οδρτόθ'-
 κι να πάη στη χαρά.
 ο δ σ τ ά ς ού, χτίστης· πάρι., βρε
 καλό πιδί, αυτό τού· μισάλ' κι
 δώστον στον οδστά.
 ο δ τ ζ ι ά κ' τού, έστία· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στον οδτζιάκ'.
 ο δ χ τ ρ ό ς ού, έχτρος· άρχ. έχθρός.
 δ ψ' μ α, έπίρρ., άργά· δψ'μα έβαλα
 τά βουστάνια.
 δ ψ' μ ο υ ς, έπίθ., άργά· δψ'μου τού
 έχου τού μιδίρ.

Π

- π α α ί ν ο υ, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δωθι;
 π α ζ ά ρ' τού, άγορά· τουρκ. pazar·
 τήν Τρίτ' έχουμι τού παζάρ'.
 π α ζ α ρ ε ύ ο υ, συμφωνώ· τού πα-
 ζάριφα τ' άλλουγο.
 π α ι τ σ ι ά ή, χούφτα.
 π α λ α β ώ ν ο υ, τρελλαίνω, άπογοη-
 τεύω· τόν παλάβουσις.
 π α λ α τ ζ ο υ, ψάχνω· τόση ώρα πα-
 λαίζ' θυγατέρα σ'.
 π α λ ά ζ' τού, χηνόπουλο.
 π α λ ά ν τ ζ α ή, ζυγαριά· βσνετ. ba-
 lanza.
 π α λ η γ ο υ ρ ι ά ή, παρηγοριά.
 π α λ η γ ο υ ρ ω, παρηγορώ· μι ήρθαν
 τόσα βάσανα κι ποιός μι πα-
 ληγόρ'δι;
 π α λ ο ύ κ' τού, παλούκι· εκατῶς
 βρουστά μ' σά παλούκ'.
 π α ν α ύ ρ' τού, παγγύρι, άρχ. πα-
 νήγυρις· κι δὲ μουρη Λιένκου
 στοδ παναύρ';
 π ά ν ν α ή, 1) κομμάτι υφασμα που
 καθαρίζουν τὸ φούρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 π α ν τ υ χ α ί ν ο υ, περιμένω· δι παν-
 τύχια κι δέν ήρτις.
 π α π ά ζ ι α τ ά, τράπουλα· δέ χόρ-
 τασαν πλιά να παίζ'ν παπάζια
 οδλ' δὲ μέρα.
 π α π α δ ο ύ λ α ή, χαμόμηλο.
 π α π ά τ κ α τ ά, παπούτσια κλειστά
 μπροστά.
 π α π λ ι ά κ' ς ού, γέρος.
 π α ρ α μ α λ ι ά δ α ή, υπερκούραση·
 παραμάλιασα οδλ' δὲ μέρα.
 π α ρ α π α ν ή σ ι ο υ ς, έπίθ., περιτ-

- τός· παραπανήσιους εἶμι.
 παρὰ πόρτ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 δέβκι 'πὸν τοῦ παρὰ πόρτ'.
 παρὰ σταίνο, παριστάνω πῶς
 νὰ στοῦν βαρυστήσου;
 παρὰ υτίδα ἦ, κρόταφος· ἴ, μου-
 ρὴ πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαρυντί-
 δα τοῦ τέκνου!
 παρὰ φουρου, ἐπίθ., παράφο-
 ρος, ἐδερθέιστος.
 παρὰ μάκ' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἀ-
 κουνῶς στὰ παρὰ μάκ'· θὰ πέ'ης.
 παρὰ ρ' μου τοῦ, ἔσοδο· δὲ χουρ-
 ταίν'ς 'πὸν παρὰ ρ' μου.
 παρὰ τάλ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. παρ-
 ταί' ἔ, ἠρέ, πιδί μ', τὰ παρὰ τάλια-
 σίς τὰ ροῦχα σ'.
 παρὰ τάλια ρ' οὐ, κουρελιάρης.
 παρὰ σάλ' μα τοῦ, ἐπάλειψη.
 παρὰ σιαλούτ'κα ἀύγά, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν ἀυγά μέσα σὲ
 νερό πὸν βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· δῆμιρα ἔ-
 χουμι παρὰ σιαλούτ'κα ἀυγά.
 παρὰ σπάλ' ἦ, ἀρχ. παρὰ σπάλη.
 παρὰ σπαλίζου, παρὰ σπαλίζω.
 παρὰ στρα ἦ, καθαριότητα· μιγάλ'
 παρὰ στρα ἔχ'.
 παρὰ στρεύου, παρὰ στρεύω, καθαρίζω.
 παρὰ στρικά, ἐπίρρ., καθαρά.
 παρὰ στρικός, ἐπίθ., καθαρός.
 παρὰ τ'μασιὰ ἦ, παρὰ τ'μασιὰ.
 παρὰ τούνα ἦ, πέλμα· τί τρανὲς
 παρὰ τούνας ἔεις;
 παρὰ τσιαβρούδα ἦ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ σὺ μιὰ παρὰ τσια-
 βρούδα νὰ παρὰ τρέφουμι τ'ς οὐ-
 δάδης.
 παρὰ τσιαλίκια τά, τὰ κορδόνια
 τοῦ σῶβρακου πὸν δένουν στὰ
 πόδια.
 παρὰ τὶ τοῦ, κεφάλι· πὸν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τοῦ παρὰ τὶ τ'ς
 τέτοια μουραφέτια;
 παρὰ ἔρα ἦ, πουτάνα· ἄ, αὐτὴ τῆ
 παρὰ ἔρα ποιὸς τῆ λουγαριάξ';
 παρὰ ἔρ' σ', ἐπίρρ., ἀρχ. παρὰ ἔρσι.
 παρὰ ἔτ' νους οὐ, πετεινός· παρὰ ἔτ'
 τοῦ βέτ'νου νὰ τοῦν σφάξουμι.
 παρὰ ἔφτ' ἦ, ἀρχ. Πέμπτη.
 παρὰ ἔφτου, πέφτω, ἀρχ. πίκτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 παρὰ ἔδ' οὐ, βαρυστίζω· παρὰ ἔδ' οὐκα που-
 λὸ στὰ νιάτα μ'.
 παρὰ ἔδ' τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχτ'σι τοῦ παρὰ ἔδ'.
 παρὰ ἔδιμαρα ἦ, στενοχώρια· που-
 λὸς παρὰ ἔδιμαρις ἔεις.
 παρὰ ἔζ' οὐ λ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 παρὰ ἔκασάμινο, οὐ, ἐκεῖνος πὸν
 τὰ ξέρει ὄλα, ὁ πολὺξερως.
 παρὰ ἔκιστ' ερ' τοῦ, περιστέρι.
 παρὰ ἔκιστ' ἦ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν παρὰ ἔκιστ' πικιλιά.
 παρὰ ἔράτ' οὐ, ξύλινο δοκάρι πὸν
 περνάει ἀπὸ τῆ μιὰ παρὰ ἔράτ'τα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίζη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλι τοῦ βι-
 ράτ' στὴ βόρτα.
 παρὰ ἔράξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαῖνη
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. περβας· ἔρπασι τοῦ περ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 παρὰ ἔργιόν' τοῦ, πρίονι, ἀρχ. πρίων.
 παρὰ ἔρδ' οὐ μοῦς οὐ, περὶδρομος,
 ἀρχ. περὶδρομος· ἔρπασι ἔνα βιρ-
 ἔρδ' οὐ μοῦς.
 παρὰ ἔρκι τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδά.
πιρούν' τού, πιρούνι, άρχ. περόνη.
πισμανεύου, μετανοιώνω τουρκ.
rişman + κατάλ. -εύω δέ *πισμα-*
νεύου γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμα.
πιστιμάλ' τού, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· *φέρι* τὸν *πι-*
στιμάλ' γὰ σφουξτώ.
π'κάμ'σου τού, πουκάμισο.
πλάβα ἢ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. ρ. *plavam* (=πλέω).
π'λάδα ἢ, πουλάδα, νεαρή κότα.
πλαστό τού, καρβέλι ψωμί· τὰ
ἔβγαλις τὰ πλαστὰ 'ποὺ τὸν
φούρνου!
πλιβρίτουμα τού, πλευρίτω-
 μα· *πλιβριτώθ'κα* *θήμιρα.*
πλιβρίτ'ς οὐ, πλευρίτης, άρχ.
 πλευρίτης.
πλιβριτώνου, κρυώνω.
πλιβρό τού, πλευρό, άρχ. πλευ-
 ρόν· *μὶ πόνι* τὸν *πλιβρό.*
πλιθί τού, άρχ. πλινθίον.
πλιμόν' τού, πλεμόνι, άρχ. πνεύ-
 μων.
πλιξούδα ἢ, πλεξίδα.
π'λούδ' τού, πουλούδι, κοτόπου-
 λο· *οὐ κουκατζιάς* *ἔφαἰ* *οὐλα*
τὰ π'λούδια μ'.
πλούκ' τού, ξύλινο ἀλέτρι.
πνιματ'κός οὐ, πνευματικός,
 άρχ. πνευματικός.
πουδήρου, τρικλοποδίζω *μὶ πό-*
δηρις.
ποίος, άντων. ἔρωτημ., άρχ. ποῖος.
πόμ'να, ἀπόμεινα· *κόσια* *πόμ'νις.*
πόντζ' τού, πόντζι, ρακί βρασμέ-
 νο μὲ ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
πόροδους οὐ, πορδή.

πόταπους -η -ου, άντων. ἔρωτ.,
 ποῖος τις· *πόταπους εἶνι;*
πουγάλια ἐπίρρ., σιγά· *πουγά-*
λια *πιρπάτα.*
πουγιάτα ἢ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς ποὺ δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· *δέδι* τὰ ζῶα σ' *βου-*
γιάτα.
πουδαρκά τά, οἱ πρόμοχθοι τοῦ
 τσιακμά.
πουδοκλώνου, πεδικλώνω·
πὸς *πιρπατοῦσι* *πουνουκλώθ'κι*
κὶ ἐπιθι.
πουκλουπίσου, ἀναποδογυρίζω·
γάλια δὲ *πουκλουπίσ'* ἢ *πλάβα.*
πούμα ἢ, ζέστη· *μιγάλ'* *πούμα*
ἔκαμ *θήμιρα.*
πουξιμάδ' τού, παξιμάδι.
πούπα ἢ, μικρὴ λειτουργιά ποὺ
 μοιράζουν τὰ Ψυχασάββατα.
πουπάρα ἢ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μιού μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
πουρλίδ' τού, ἐξογκωμένο μάτι·
ἀν ἔρτου *ἰκεἰ* δὲ *στά* *βγάλου*
τὰ πουρλίδια σ'.
πουρλόκ' τού, μάτι δὲ χτάεις τὰ
πουρλόκια σ';
πούφκα ἢ, ψέμα· *ποῦφκις* *μᾶς* *λέν.*
πουφνίζου, κλάνω· *οὐφ*, πού-
 φνιθίς.
πούφνους οὐ, κούφια πορδή.
πόφι, ἐπίρρ., ἀπόψε· *πόφι* δὲ *ἔρ-*
τουν.
πρασκανίζου, καταβρέχω· *που-*
γάλια *μὶ* *πρασκάνιθις.*
πρέκνα ἢ, μελανὰ στίγματα.
πρίγα ἢ, παγίδα ποὺ πιάνουν τὰ
 πουλιά.
πριθνίκ' τού, ἀφούσκωτο ζυμαρί·
κάτ' *μοῦτρα* *εἶχι*, *σὰ* *πριθνίκ'.*

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὄ ν α ἦ, βατόμυρο.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἦ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ᾶ ν α μ α τοῦ, ξερὸ ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φαλο, ἀρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ο ὦ π ι δ ο ὗ δ' π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ.
 π ρ ο υ σ φ ῶ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ ποῦ μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ὀ φ τ α σ' ἦ, φάϊ λίγον γιὰ πρὸ-
 φτας'.
 π υ κ ν ᾶ δ α ἦ, ψιλὴ σήτα.
 π ὦ ρ α ἦ, ζέστη· ἀναψι τοῦ οὐτζιάκ'
 νὰ πάρομι μιὰ πύρα.
 π ὦ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π υ ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἦ, πυροστιά.

Ρ

ρ α κ ῖ τοῦ, οὔζο· τουρκ. rakî· φέρι
 μας δυὸ ρακιά.
 ρ ᾶ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἀρχ. ράμμα.
 ρ ᾶ τ ᾠ κ α ἦ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ᾶ χ' ἦ, ράχη, ἀρχ. ράχης.
 ρ ι β ὀ λ' τοῦ, περιστροφὸ· ἀμὰν ἀθ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοῦ τσιατίσ'
 τοῦ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ᾶ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δάν' δὲ πάει δήμιρα.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνη, ἀρχ.
 ῥώθων.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἦ, μάλλινη κλω-
 στή· κείνη ξέρο' μουνάχα 'ποῦ
 ρουδαβίτσες.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λίες πουλὸν στοῦ νάπνου σ'.
 ρ ο υ χ ᾶ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ᾶ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ λ ῖ κ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ᾶ τ' ς οῦ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ᾶ λ' τοῦ, σάλιο· μι πῆραν τὰ σά-
 λια σ'.
 σ ι α λ ι ᾶ κ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ι ᾶ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιπόλαιος· σα-
 λιάρ' ς γίγεις.
 σ ᾶ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ᾶ τ' τοῦ, ἐπιδειξίς· τί σαλ-
 τανάτια εἶνι αὐτὰ;
 σ α μ ᾶ ρ' τοῦ, σαμάρη, ἀρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ᾶ δ' κ ο υ τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ᾶ ς οῦ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὀ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὔσ. σαμάρη καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ο υ, σαμάρουδ' τοῦ γα-
 δούρ' νὰ τοῦ φουρτώσουμι.
 σ ᾶ μ α τ', σύνδ., σάμπως· σάματ'
 ἦθιλι νὰ τοῦ κάμ';
 σ α μ ο υ β ῖ λ ι α ἦ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ὗ δ' τοῦ, μακρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ᾶ ς οῦ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· δήμιρα ἔφαγα ἐνὰ σαρμά.
 σ β ῶ, σβήνω.
 σ ἔ ῖ α τ ᾶ, πράγματα.
 σ ἔ λ λ α ἦ, λατιν. sella.
 σ ἔ ν α, ἀντων.
 σ ἔ δ α β ο υ ς οῦ, ξανθός.
 σ ἔ ρ ο ν ο υ, σέρνω.
 σ ἦ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἀρχ. σήμερον.
 σ ἦ μ ι ρ' ν ὀ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῆ τ α ἦ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῖ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ι ᾶ κ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

- σιαδῶ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
 σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
 σιακάς οὐ, ἀνήτος.
 σιακάς οὐ, ἀστεῖο· πουλῆς σιακάδης λῆς.
 σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· μούλουμι μὶ δὲ δώσον κάνα σιαμάρ'.
 σιαματάς οὐ, θόρυβος· τουρκ. samata· ἔ, *ἡρέ πιδί μ' τί σιαματάς εἶνι αὐτός 'πὸν δὴ θένα;*
 σιαμί τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
 σιαπάν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
 σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
 σιασίκ'ς οὐ, ἀλλήθωρος· σιασίκα χτάζ'.
 σιασκίν'ς οὐ, χαζός· *δίπ πλιὰ σιασκίν'ς γίγεις.*
 σιαστιζου, τὰ χάνω.
 σιασιάλ'ς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρῆ δὲν ἀδρέπιδι νὰ λῆς τέτοια σιασιάλ'κα λόϊα στοὺν ἀνθροπου;*
 σιβαίνου, εἰσβαίνω, μπαίνω.
 σιβδάς οὐ, ἔρωτας· τουρκ. senda· *σὶ χτύπ'σιν οὐ σιβδάς στοὺν κιάλ'.*
 σιίρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺν σιίρ.*
 σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοῦ καλάϊτσα τοῦ σινί.*
 σιδίζου, λυώνω· *μὶ σίν'τσις δ' ψυχούδα μ'.*
 σιρβέτα ἤ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
 σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
 σίρκα ἤ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδά, σὰν τῆ γόπα.
 σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
 σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺν σιφέρ' ἤσουν;*
 σιόϊκα ἤ, σουγιάς.
 σιουβῆς οὐ, ὑποψία· *ἔχου σιουβῆ γι' αὐτόν.*
 σιουβιζουμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιουβιζίδι;*
 σιόδο τοῦ, μουνί.
 σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουδ' τοὺν χουράφ' ἀπὸν σκακάλ'.*
 σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
 σκανιάζου, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὶ σκάνιασι θήμια.*
 σκαντζούλα ἤ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
 σκασιάρ'ς οὐ, ἀλαφρὺς.
 σκέπ' ἤ, ἀρχ. σκέπη· *τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλιού.*
 σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
 σκέψ' ἤ, ἀρχ. σκέψις.
 σκιένουμι, σιχαίνομαι· *νὰ χτάης κὶ νὰ σκιένισι.*
 σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκεπαρνον.
 σκουρδουκόπανου τοῦ, γυρίνος.
 σκούρτέλλα ἤ, τὸ καλὸ γυναικεῖο καλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
 σκουτίδα ἤ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι ὄξου.*
 σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδισι πουλύ.*
 σκουτούρα ἤ, φροντίδα· *ἔχου πουλῆς σκουτούρις στοὺν κιάλι μ'.*
 σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρὲς κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
 σκροφα ἤ, πρόστυχη· *λατιν. scrofa.*

- σμούχρα ἤ, σούρωπο.
 σμούχρα ἄι, σουρούσωσε· σμού-
 χραῖ· στοῦ σπὶτ' νὰ πᾶς γιατί
 δὰ δὲ πάρονν σαμουβίλις.
 σθουρίζου, μιλῶ· οὔ, τί πουλὸ
 ποὺ σθουρίζ'·
 σνιβασκιά ἤ, ἄρραβωνιαστικά.
 σνιβασκὸς οὐ, ἄρραβωνιαστι-
 κός.
 σνίβασμα τοῦ, ἄρραβώνας.
 σνόματος οὐ, συνονόματος.
 σδράνια τά, ἐσφουρα· τὰ ἄπλου-
 δὲς τὰ σδράνια;
 σουγλί τοῦ, σουβλί·
 Δὲν δὲ πρέπει, μούρ', Μαρούδα,
 δὲν δὲ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοὺ δὲ πρέπει σουβασκίνα
 γιὰ νὰ κάθιδι στ' ἀνώϊα,
 ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα
 κὶ νὰ τρῶς ἀρνιὰ ψημένα
 κὶ κριάρια σουγλισμένα.
 σουκάκ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. so-
 kak.
 σουλούκ' τοῦ, ἀναπνοή. σου-
 λούκ' δὲ μ' ἄφ'κὶ νὰ πάρον
 δῆμιρα.
 σουνοῦμι, συνεννοοῦμαι.
 σουρβάτα ἤ, τυρόγαλο.
 σουργιοῦν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ.
 sürgun.
 σουρῶ, ρίχνω μὲ δύναμη μακριά·
 σούρτθι δ' κατρουλιά τ'.
 σουρουτξήσ οὐ, συνήγορος· δέ-
 να σουρουτξή δὰ δὲ βάλομαι;
 σουροτούξ' οὐ, ἀλήτης· τουρκ.
 sürtük· δγιέ τονν τοῦ σουροτου-
 κλιμέ· οἴλου σουρτίξ' κὶ δὲ κά-
 θιτι.
 σουστά, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
 σουστός ἐπίθ., ἀκέριος.
 σουφράς οὐ, χαμηλὸ τραπέζι.
 τουρκ. sofra.
 σπαρτίνα ἤ, χοντρὸ σκοινί· φέρι
 τῆ σπαρτίνα νὰ κάνουμι κούνια.
 σπιντζάρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύ-
 π'σα ἕνα σπιντζάρ'.
 σπιροτολόγους οὐ, καμινέτο.
 βάλι τοῦ τξισβέ στοῦ σπιροτου-
 λόγουν.
 σπληνιάρ' οὐ, σπληνιάρης.
 σπούζα ἤ, κομπρέσα· βάλι στοῦ
 πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
 σταλαχίζουμι, λαχταρᾶ· νὰ
 χτάης κὶ νὰ σταλαχίζιδι σα-
 λιάρ'.
 στημόν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
 στ'λιάρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στει-
 λές.
 στοίβα ἤ, σωρός· στοίβα εἶνι
 τὰ ξύλα.
 στοιχίζου, στοιχίζω, ἀρχ. στοι-
 χίζω· πόσου δὲ στοίχ'θι ἢ φού-
 τα;
 στοίχ'μα τοῦ, στοίχημα· πόσου
 στοίχ'μα ἔβαλις;
 στοιχ'ματίξου, στοιχηματίζω.
 στόλ'σμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ.
 στόλισμα.
 στούκ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιου
 στούκ' ποὺ εἶθι;
 στουβώνου, φράζω τρύπα· τ'ς
 στούβουσα τῆ δρόπα.
 στούπουμα τοῦ, μιὰ στούβου'ς
 μιὰ τὰ λῶϊα σ'.
 στόφα ἤ, καλή γυναικεία ποδιά·
 ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρή, τί στό-
 φα ποὺ ἔχ'·
 στραβά, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· στραβὰ
 νὰ κάτθης κὶ ἴσια νὰ οὐμιλίης.
 στραβώνου, στράβουσι τοῦ ζνί-

χι μ'.
 στρέγου, ανέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
 στέργω θὰ στρέξουμι.
 στρίγλα ἢ, κακόψυχη γυναίκα.
 στρουμώχνου, στενοχωρῶ, πιέ-
 ζω ἄσχημα μὴ στρούμουξι.
 στρουσίδ' τοῦ, στρωσίδι, ἀρχ.
 στρώσις.
 στ'χιό τοῦ, δαιμόνιο· τοῦ βιό
 παντρεῦ' τοῦ στ'χιό (παροιμία).
 σύβρασ' ἢ, σύβρασις, κρεμύδια
 ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
 σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
 πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
 νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
 καὶ τὸ βραστό κολοκύθι.
 συγγίσ'κα, ἔπαθα σύγχιση.
 συδεύουμι, συνδέομαι, μνηστεύο-
 μαι.
 συδιμένους οὐ, ἀρραβωνιασμένους.
 συρμός οὐ, ἐπιδημία· μὴ ποννάει
 βούζα· συρμός εἶνι.
 σύρτ'ς οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
 ζεύουν σωρὸ τὸ ἄλωνισμένο σι-
 τᾶρι.
 σφαλνῶ, κλείνω· σφαλίσ'κεις στοῦ
 σπίν' σ', σὰ νὰ εἶδι καμιά χα-
 νούμισα.
 σφάχτ'ς οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
 ἔχου ἕνα σφάχτ' στοῦ πλιβρό.
 σφύρκα ἢ, σφυρίχτρα· νὰ μὴ φέρ'ς
 καμιά σφυροκούδα ἀπ' τ'ς Σα-
 λουνίξ'.
 σχασιά ἢ, ἀηδία.
 σχορενῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κεί-
 νου ποῦ ἔκαμεις δι' σχορενῶ.
 σχώριου τοῦ, συχώριο.

T

ταβάς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
 στοῦ daβά.
 τὰ ἰ τοῦ, μικρὸ ἄλογο.
 ταῖν τοῦ, φαγητὸ ζῶων.
 ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκριβῶς· ταμάμ πι-
 νῆδα κιὰ εἶνι.
 ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
 τουρκ. tamaħkar.
 ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
 ποῦ μὴ βροῆκι.
 ταράξ' τοῦ, χορτοσυλλέκτης, τὸ
 χτένι τῶν κηπουρῶν.
 ταραχίζουμι, ταράζομαι, μὲ
 πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταράσσω·
 κουσιάξιτι, ταραχίς'κι ἢ Πίνκου.
 τὰσ' τοῦ, κύπελλο. τουρκ. tas.
 τασιάκ' τοῦ, ἀρχίδι.
 τασλαδίζου, ἀπολαμβάνω· ἀφ-
 κίμε νὰ τασλαδίσουμι λίγου κι
 μεῖς οὐ κουριμάδεις.
 ταχιά, ἐπίρρ., αὔριο, ἀρχ. ταχέα.
 τειάφ' τοῦ, θειάφι, ἀρχ. θείον.
 τειαφίζου, θειαφίζω.
 τέξ', μονό.
 τέκια, μονά.
 τέκνου τοῦ, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
 τέλ' τοῦ, σύρμα· τουρκ. tel.
 τέντξιρ ἢ, χύτρα· τουρκ. tencere·
 γύριδι ἢ τέντξιρις κι βροῆκι
 τοῦ καπάκ' (παροιμία).
 τέτον ἢ, θεία.
 τέτοιους, ἀντων., τέτοιους εἶνι.
 τζιάλιακα τὰ, ἔντερα· ἀν δι πα-
 τήσου δι βγάλου τὰ τζιάλιακα.
 τζιάμ' τοῦ, γυαλί· τουρκ. cam.
 τζιαμλίξ' τοῦ, χάρισμα μὲ γυαλί.
 τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
 caba· τζιάβα ἔδουεις τὰ καπνά.
 τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρ.
 cambaz.

- τ ξ ι γ α β ἔ λ'* τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
νένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ *τ ξ ι γ α-*
βέλια σ'.
τ ξ ἱ κ α τ α, παίρνω στὴν πλάτη· πά-
 ρι τοῦ πιδι *τ ξ ἱ κ α τ α*.
τ ξ ἱ σ β ἔ ς οὐ, μπρίκι· *νέγαξι τ' φου-*
τιὰ στοῦ οὐτζιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
τ ξ ἱ σ β ἔ νὰ πιοῦμι *καρένα καφούδ'*.
τ ξ ι ὀ μ, ἄφαντος· *τ ξ ι ὀ μ* νὰ γίν'ς.
τ ξ ι ο υ β ἔ ς οὐ, μακρὸ πανωφόρι·
 τουρκ. *cüppe*.
τ ξ ι ο υ β ὀ ο ὄ τοῦ, συμπόσιο.
τ ξ ι τ ξ ι ρ ὠ ν ο υ, καφαλίζω.
τ ζ ' γ ἔ ρ' τοῦ, σηκώτι· τουρκ. *ci-*
ğer· ἀμὰν τοῦ *τ ζ ' γ ἔ ρι μ'*.
τ ι κ ν ἱ ἴ ζ ο υ, τεκνίζω, γεννῶ παιδιά·
ἴτς δὲ δικνᾶει τοῦ μναλό σ'.
τ ι κ ν ι φ ἔ η ς οὐ, ἄρρωστιάρης· *τι-*
τικνιφέζ'κου ἦταν τοῦ ἄλουγου.
τ ἱ κ φ α ἢ, κεφάλι· *ἴτς νουნიὸ δὲ*
τῆς 'πόμ'κι σ' δίκφα τ'ς.
τ ἱ λ ο υ ς οὐ, τὸ ἰνιακὸ κόκκαλο.
τ ι μ ᾶ ρ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
timar· τοὺν *τράβηξα ἕνα τιμάρ'*.
τ ι μ α ρ ε ὄ ο υ, περιποιοῦμαι· *τιμα-*
ρεῦον τὰ ζῶα.
τ ι ρ ι ᾶ ζ ο υ, ταιριάζω.
τ ι φ τ ἔ ρ' τοῦ, κατάστιχο.
τ ' ν ᾶ ζ ο υ, τινάζω.
τ ο υ κ ᾶ τ τοῦ, χῶρος ποῦ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
τ ο υ β ἔ ἔ λ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
tembel.
τ ο υ β ἱ λ ι ᾶ ζ ο υ, ταμπελιάζω.
τ ο υ β ἱ λ χ α ν ᾶ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. *tembel-hane*.
τ ο υ π ᾶ τ ᾶ τοῦ, σβῶλος· *σὰ του-*
πάτᾶ γίγι.
τ ο υ π ο ὄ σ κ α ἢ, μακρὸ ραβδί μὲ
 κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
τ ο ὄ ρ ν α ἢ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ.
τ ο υ ρ φ α δ ὄ ς οὐ, πρώϊμος.
τ ο υ τ κ ᾶ λ' τοῦ, ψαρόκολλα.
τ ο υ τ ο ὄ φ κ α ἢ, φούντα.
τ ρ α γ' δ ὶ, τραγουδῶ.
τ ρ α κ ᾶ ζ' τοῦ, σύρτης· *σφάλισι*
βόρτα βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
τ ρ α κ α λ ᾶ κ' τοῦ, ρόδα.
τ ρ α ν ε ὄ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· *εἶδι μιγάλους κὶ τρανός*.
τ ρ α ν ἔ ς, τρανές.
τ ρ ᾶ τ ο υ ς οὐ, διάστημα· ἰταλ. *trat-*
to· δὲν ἔχουν *τράτου*.
τ ρ α χ' λ ι ᾶ ἢ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαμποῦ.
τ ρ ἰ ν τ ζ α ἢ, 1) τὸ παιγνίδι ἢ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· *τρίντζα*
ἢ δ'λειά μας.
τ ρ ο υ ὄ ρ, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρίς (ἐπιτακτικὰ) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· *τί ἔρχισι τρουῖρ*;
τ ρ ο υ ὄ ρ ν ᾶ, τριγυρνῶ.
τ σ ᾶ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
τ σ α λ ἰ τοῦ, θάμνος.
τ σ α λ ο υ κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποῦ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
τ σ α δ ο ὄ ρ' τοῦ, τσαντήρι· *ἐπιδι τοῦ*
τσαδούρ'.
τ σ α ρ τ σ ᾶ ρ α ἢ, μικρὸ παγούρι γιὰ
 ρακί.
τ ᾶ β ἰ κ' τοῦ, τσιμούρι· *δὶ κὸλ'σι σὰ*
τᾶβίκ'.
τ σ ι α κ ἰ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπιθ., μισοῶ-
 ριμος· *τσιακίρκου εἶνι τοῦ καρ-*
πούζ'.
τ σ ι α κ μ ᾶ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὀρόφου ποῦ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

- τσιαλδίζου, καίω· τσιαλδίσ'καν
 τὰ γινηήματα.
 τσιάπλιακους ού, πελαργός.
 τσιατάλ'· τού, διχάλα.
 τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
 τσιατίζουμι, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. çatmak.
 τσιατμάς ού, ξύλινος τοίχος·
 τουρκ. çatma· φούσκουσι ού
 τσιατμάς.
 τσιαχπίνα ἢ, ἄταχτη· τουρκ.
 çarkin· αὐτὴ ἢ τσιαχπίνα πουλ-
 λὰ παλούκια β'δάει.
 τσιγκέλ'· τού, ἀγκίστρι· τουρκ.
 çengel.
 τσιέργα ἢ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· ἀπλουσι τις τσιέρ-
 γις.
 τσιέτα ἢ, ὁμάδα μεγάλων παι-
 διῶν, tseta.
 τσιέφλιου τού, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
 τσιϊνές ού, σιαγόνα· δὰ δι σκί-
 σου τὸν τσιϊνέ σ'·
 τσιικμάς ού, κλαδευτήρι.
 τσίλιου, λένε τὸ ἄλογο μετὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
 τσιόκτσα, ἀπόκαμα.
 τσιόμκα ἢ, μύτη.
 τσιουκτίζου, ἀποκάμω.
 τσιουμτσιόξ'· τού, σουβλί· κεί-
 νις πέτρις 'πὸν τὸν δρόμον μας
 βγῆκαν ἀπὸν σὰτ σιουμτσιόκια.
 τσιούρα ἢ, ποῦτσος.
 τσιουρβατζής ού, προύχοντας.
 τουρκ. çorba-cı.
 τσιουρβάς ού, σούπα.
 τσιουφλίξ'· τού, τσιφλίκι.
- τσιούφτ, ζυγά.
 τσιπλάκ'ς ού, γυμνός· τουρκ. çı-
 plak.
 τσιράξ'· τού, μαθητευόμενος· τουρκ.
 çirak.
 τσιρίζου, βγάξω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. συρίζω· τί τσιρίζεις ἔτσ';
 τσίερα ἢ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλῶ· τσίερα τὸν ἔκουφι.
 τσίερους ού, ἀπαχο ξερὸ σκουμι-
 πρί· σὰ τσίερους γίγις.
 τσιρόν'· τού, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδά, σὰν τὴ σαρδέλλα.
 τσίτσφου τού, κωλοδάχτυλο.
 τσιτῶνου, τεντάνω· δγιές τουν
 πῶς τσιτῶθ'κι;
 τσίφνα ἢ, γκρινιάρα.
 τσουβάλ'· τού, σακί· τουρκ. çu-
 val.
 τσουκάλ'· τού, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. zucca καὶ κατάλ. -άλι·
 φέρι τὸν τσουκάλ'· νὰ βάλουμι
 τὰ φασοῦλια.
 τσουρτσούλ'· τού, κρόσι σὲ
 ὕφαντὸ τραπεζομάντηλο.
 τσουτσουνιὰ ἢ, κουτσουνιά.
 τσόχα ἢ, μάλλινο ὕφασμα.
- Φ
- φαγούδ'· τού, φαγητό· φαγούδ'
 ἔκαμα γιὰ τὸν βράδ'· ἔκλουσα
 κάβουσα φύλλα κὶ ἔκαμα μιὰ
 πίτα μὶ πρασοῦδια κὶ λίγα τσι-
 ρουνούδια.
 φάϊ τού, φαγητό.
 φάρα ἢ, γενιὰ· ἀλβ. fara· μιγάλ'
 φάρα.
 φαρμασόντ'ς ού, ἰδιότροπος.
 φασκιὰ ἢ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. fascia.

- φάσκιονμα τού, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φεύνου, φεύγω.
 φηγίτης, φηγίτης.
 φιλτζάν' τού, φλιτζάνι· τουρκ.
 filcan.
 φιτ' νός, ἐπίθ., φετεινός.
 φκέλλ' τού, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λί τού, φιλί, ἀρχ. φιλεῖν.
 φουλούδα ἢ, φωλιά.
 φουνη ἢ, φωνή.
 φουρκάλ' τού, σκούπα· νὰ δὶ
 μάσ' τὸν φουρκάλ' (κατάρα).
 φουρκάλω, σκουπίζω· φουρκάλ-
 σα τὸν σπύτ'.
 φουρνιτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα κὶ οἱ φουρνιτζήδεις δὲ ψή-
 ρουν πίτις.
 φουσκουδέδρ' οὐ, ὁ ἀέρας
 ποὺ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξη.
 φούσκουμα τού, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιά, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μουρη τ' φούτα σ'
 κὶ φαίνουσι τὰ βαλδούρα σ'.
 φράσκα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ' ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τὸν ἐπιασι φρίξ'.
 φυγαρίτ' τού, παπαρούνα· οὐ-
 λου φυγαρίτσια γιόμουσι τὸν
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποὺ φτιάχνουν
 τίς πίτες.
 φυλλί τού, κομμάτι· δόδι μὲ ἓνα
 φυλλί καρπούζ'.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.
- X
- χαβάν' τού, σιδερένιο γουδί· τουρκ.
 havan' δῶσι μὲ κείνου τὸν χαβα-
 νούδ' νὰ σπάσου λίγου πιπε-
 ρούδ'.
 χαβάς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβούζα ἢ, δεξαμενὴ· τουρκ.
 havuz.
 χαγιατ' τού, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat' τὸν
 χαγιατί μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ' τού, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζέου, χάσκω.
 χαϊβάβ' τού, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τὸν ἔχ'ς τὸν μυαλό σ';
 χαϊμαλι τού, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανάς οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ' τού, εδεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάϊτας οὐ, χαζός· ἀεὶ σκάδει χάϊ-
 τα κὶ δὴ.
 χάκ' τού, δίκιο· μὲ ἔφαί τὸν χάκ'.
 χαλάτ' τού, ἐργαλεῖο.
 χαλέου, ζητῶ.
 χαλές οὐ, ἀποχωρητήριο· ἀλβ. hale,
 τουρκ. halâ.
 χαλιαχούτ' οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶνι
 αὐτὰ ποὺ δὶ λέου.
 χαλίσκους, ἐπίθ., ἴδιος, ὅμοιος·
 χαλίσκους εἶνι μὲ τὸν ἀδιρφό τ'.
 χαλκὰς οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς ἀλλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριά
 σ'τ'ς χαλκάδεις.
 χαβάρ' τού, εἶδηση· τουρκ. haber
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στή χαρά μας.

χαραή ή, χάραγμα, αγωγή, άρχ.
 χάραγμα.
χαραμ' τού, άδικο· τουρκ. *haram*.
χαραμίζου, ξεδεύω άνώφελα.
χαραμουφάης ού, εκείνος που
 τρώει τó άδικο.
χαρατζιλίξ' τού, μικρό χρηματι-
 κó ποσό, για άτομικά έξοδα·
 τουρκ. *harç-lik*.
χάρτσ τού, άμμοκονία.
χάσκου, καθαρό· *χάσκου ψουμι*
 να πάρ'ς.
χατás ού, κακό.
χάχας ού, άνόητος· *δγιέ τουν του*
χάχα πώς γιλáει.
χιδέξ' τού, χαντάκι· *γιόμουδι του*
χιντέξ'.
χιροούλ' τού, χειρολαβή.
χλάτσκα ή, είδος παιγνιδιού, που
 παίζεται τó βράδυ τής τυρινής
 Κυριακής.
χλιάρ' τού, κουτάλι.
χλιάρα ή, στοματού· *μι είδι μιá*
χλιάρα!
χλιαρούδ' τού, κουταλάκι.
χλιός, έπιθ., χλιαρός.
χ'νέρ' τού, άπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner ά, *μά χ'νέρ' που μί έπιξι!*
χόρτσας' ή, χορτασιά· *πόφι δέν*
έ'εις χόρτσας'.
χουζούρ' τού, άνάπαυση· τουρκ.
huzur.
χούϊ τού, συνήθεια, ίδίως κακή·

τουρκ. *huy*· *τέτοιου είναι τού*
χούϊ τ'.
χουϊλής ού, δύστροπος· *δέν κάμ'ς*
μι ατόν· είναι χουϊλής.
χούλαβους ού, τρελλός· *στά γι-*
ράματα του χάν' καένας του
μναλό τ' κι γίνιτι σά χούλαβους.
χουρατás ού, συζήτηση· *πάμι*
στού χουρατά.
χουρατεύου, συζητώ.
χουσιάφ' τού, κομπόστα.
χράζομαι, χρειάζομαι· *νά μί τού*
δώκ'ς μί χράξιτι.
χράμ' τού, κλινοσκεπάσμα.
χρεία ή, άποχωρητήριο, άρχ. *χρεία*
ρίξι νιρό στ' χρεία.
Χριστούϊννα τά, Χριστούγεννα.
χτάζου, βλέπω· *τί χτάεις*;
χτικιό τού, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, έντομο με ούρά σαν
 ψαλίδι.
ψιμματούρ'ς ού, ψεύτης· *ού!*
ψιμματούρ'.
ψιρούκια τά, τραχανάς με νερό
 τής στιγμής.
ψίχα ή, άρχ. ψίξ.
ψουροφύτ'ς ού, παιδικό έκ-
 ζημα.
ψυχούδα ή, ψυχή, άρχ. *ψυχή*· *νά*
φάμι πίτα ζιστή-ζιστή· *νά στυ-*
λώσ' ψυχούδα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀναγνωστοπούλου Γ., Περί τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιῶματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκη 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἡπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ί» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κοινοπόλεως καὶ ἡ ἔτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἡπειρωτικὸ λαϊκὸ σπῆτι, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλιζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντώνα Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδη Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικῆ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ί» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.